

Neolitické sídelní regiony v Čechách: Horní Poohří – Karlovarský kraj

Marie Zápotocká

Abstrakt: Severozápadní cíp České republiky – Horní Poohří, administrativně Karlovarský kraj s okresy Cheb, Karlovy Vary a Sokolov, zůstal v neolitu prakticky neosídlený. Podle dostupných údajů byly v Karlovarském kraji dokumentovány pouze dvě lokality s lineární keramikou (Dalovice a Tašovice), jedna s keramikou vypíchanou (Lázně Kynžvart) a jedna, maximálně až tři na Chebsku, které lze označit jako neolitické či eneolitické (Žírovice, Dolnice, Strážov). Kromě nich z více než 17 obcí získány ojedinělé neolitické i eneolitické broušené kamenné nástroje. Z toho důvodu nemůžeme celé Horní Poohří řadit mezi samostatné neolitické sídelní regiony, ale hodnotíme ho jako důležité průchozí území přes než vedla dálková cesta z Čech na západ přes Horní Franky do Pomohání. Krátkodobé lokality přímo na Ohři a jednotlivé kamenné nástroje zvláště v oblasti Doupovských hor existenci této trasy vyznačují.

Klíčová slova: neolit – sídelní regiony – Horní Poohří – Kraj Karlovy Vary

1. Úvod

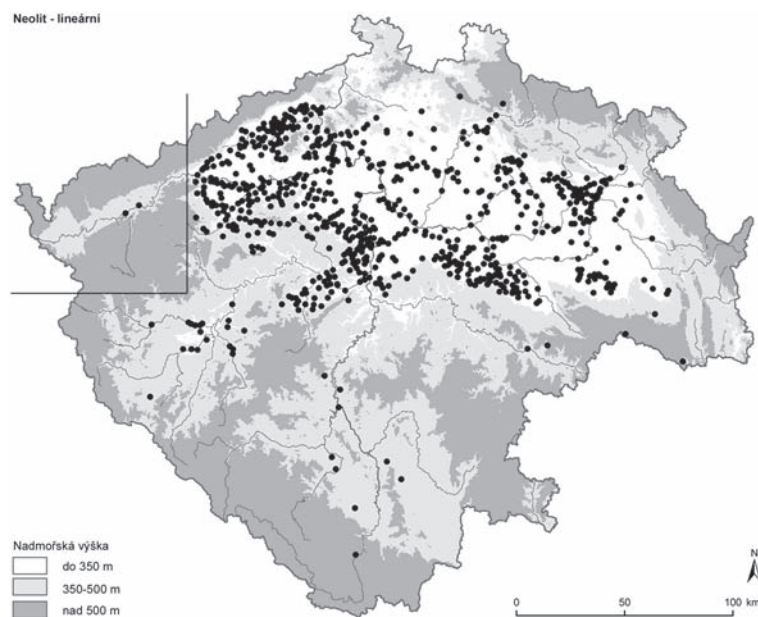
Životním tématem Antonína Beneše bylo studium střední doby bronzové v celé oblasti jižních a západních Čech. Jeho zájem však vyvolávaly i jiné neprobádané otázky pravěku – mezi jiným i slabé zastoupení zdejšího neolitu. Právě jeho zásluhou byl nalezen a prozkoumán první sídelní areál s lineární keramikou (LnK) v Žimuticích, okr. České Budějovice (Beneš 1970; Týž 1972; Pavlů 1972; Týž 2001). Ve studii o tomto objevu zpracoval a vyhodnotil i všechny dosud známé ojedinělé neolitické nálezy v jihočeské oblasti (Beneš 1977) a v dalších letech soustavnými sběry a studiem v muzeích neustále tyto poznatky rozšiřoval (viz jeho bibliografie). Spolupracoval přitom s řadou odborníků v muzeích i s amatérskými zájemci. Další unikátní objev zaznamenal v r. 1979, kdy se mu podařilo

získat střep s vypíchanou výzdobou z Lázní Kynžvart, tj. na Chebsku, kde tato kultura dosud nebyla zastoupena (Beneš 1978/1979).

Archeologický ústav v Praze v sedmdesátých letech minulého století připravoval nový soupis všech archeologických lokalit – tzv. Monumis, k němuž jsem měla vypracovat seznam kultury s vypíchanou keramikou (VK). Při revizi starého soupisu jsem se obrátila na Ladislava Hájka, který tehdy, již jako důchodce, působil v Karlových Varech a jako spolupracovník A. Beneše, vedoucího expozitury AÚ v Plzni, připravoval soupis inventáře karlovarského muzea. Jak vyplývá z níže citovaného dopisu (viz příloha 1), L. Hájek odmítl pravost neolitických nálezů z Tašovic – jedné ze dvou dosud známých neolitických lokalit na Karlovarsku, jež jsem dokumentovala pro diplomovou práci někdy v polovině padesátých let (Steklá 1957). Protože se jeho a moje inventární čísla neshodovala, požádala jsem ho ještě o vysvětlení některých nejasností, ale na to mi již, bohužel, neodpověděl. V dalších letech jsem se věnovala jiným úkolům a osídlením horního Poohří se nezabývala. Když jsem nyní dopis L. Hájka znovu otevřela, rozhodla jsem se, po prostudování dostupné literatury i nálezových zpráv v archivu ARÚ a po nové návštěvě karlovarského muzea, že se pokusím nalézt pro celou situaci vysvětlení. Revidovaný soupis všech zjištěných a dostupných neolitických nálezů z regionu horního Poohří by se měl zároveň stát dalším příspěvkem ke zpracování neolitických regionů v Čechách.

2. Dějiny výzkumů

Celý severozápadní cíp České republiky – Horní Poohří, administrativně dnešní Karlovarský kraj s okresy Cheb, Karlovy Vary a Sokolov, zůstal v neolitu prakticky neosídlený. Na posledních mapách neolitických lokalit (Pavlů [ed.] – Zápotocká 2007, obr. 2, 3) jsme odtud z období kultury s lineární keramikou

Obr. 1: Mapa České republiky s osídlením kultury s lineární keramikou, na SZ vyznačené území Horního Poohří (Pavlů (ed.) – Zápotocká 2007, obr. 2)

uvedli jen dvě – Dalovice a Tašovice, obě ležící přímo na Ohři, z doby keramiky vypíchané pouze jednou – Lázně Kynžvart na jižním okraji Slavkovského lesa, vzdálenou od předchozích ca 40 km na jihozápad, proti proudu říčky Teplé (**obr. 1**).

Ojedinelé kamenné nástroje se v celé oblasti nacházely a sbíraly již od konce 19. století (Plesl, 1958, 23). První zprávy o neolitické keramice na **Karlovarsku** se v odborné literatuře objevily ale až na počátku 40. let minulého století.

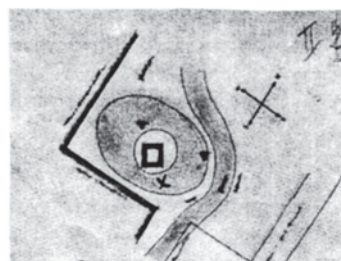
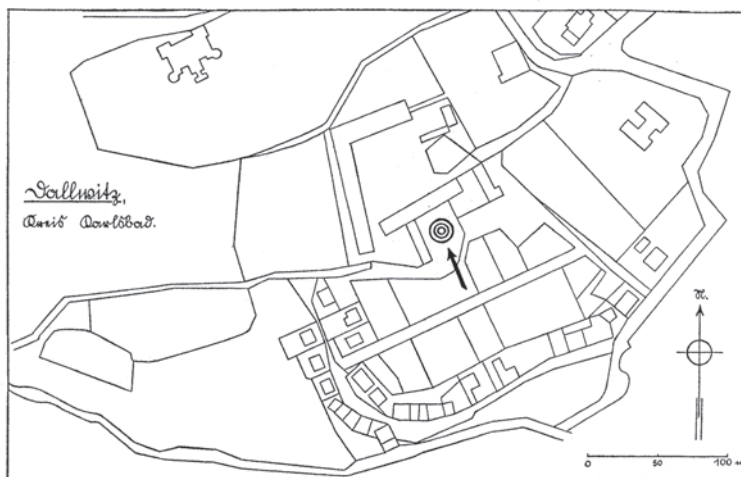
V r. 1940 H. Schroller informoval o svém výzkumu v **Tašovicích** v článku „Erstmalig Steinzeitfunde im Egerland“ v karlovarských novinách „Die Zeit“. Šlo o těžbou písku a kameolomy ohrožené raně středověké hradiště v poloze Starý Locket (**obr. 6**), jako významná lokalita zmiňované již od konce 18. století (Sklenář 1992, 253). První malý výzkum zde byl veden v r. 1911 a poté až v r. 1925 A. Bergmannem (1928), který našel i „ein Feuersteinsplitter“. V r. 1939 na ničení hradiště upozornil H. Zimmermann, archivář z Lokte, H. Schrollera, ředitele bývalého Amt für Vorgeschichte (A. f. V.) a hned

v následujícím roce zde provedli první odborný výzkum. Kromě očekávaných artefaktů z 10. století vyzvedli i několik set kusů mezolitické štípané industrie. Nálezy byly z části ponechány v muzeu v Lokti, větší část odvezena do Teplic (Budinský 1981). V závěru článku H. Schroller upozorňuje, že „im Karlsbader Museum Tongefässscherben der sogenannten bandkeramischen Kultur aufbewahrt werden, die auch von Elbogen stammen“.

V r. 1942 zveřejnil V. Karell zprávu o výzkumu v **Dalovicích**, kde v l. 1938–1941 zkoumal středověkou obytnou věž z 12. st. (**obr. 2**). Ze spodních vrstev její výplně i z pahorku, na němž byla vybudována, vyzvedl kromě středověkých artefaktů také zdobené i nezdobené střepy LnK (**obr. 3**) a několik kusů broušené i štípané industrie (Karell 1941/42, 79–83).

Z Karlovarska byly do této doby známy pouze dva kamenné nástroje: z Čankova a Boru.

Neolitické nálezy z Dalovic i Tašovic byly ještě v první polovině 40. let kresebně zdokumentovány pracovníky nově založeného Amt für Vorgeschichte (NZ ARÚ čj. 3293–3302/46, 3286/46 a 5747/52).

Obr. 2: Dalovice, okr. Karlovy Vary. Plánek naleziště, šipkou označena poloha tvrzky. Na malých plánech O. Karell zaznamenával křížkem každý nálezy (Karell 1941/42)

Později, při výzkumech Archeologického ústavu na hradišti v r. 1949 se žádné neolitické artefakty už nenalezly. Obě lokality jako neolitické jmenuje ještě *E. Šimek (1955, 66)*. *E. Plesl (1958, 24)* k nim zařazuje ještě Žirovice z Chebska a všechny je shodně datuje do „mladšího období lidu s volutovou keramikou“. V roce 1983, v úvodu ke katalogu muzea už Tašovice nejmene.

V padesátých letech jsem si v muzeu v Karlových Varech z tehdejšího inventáře J. Koudelky vypsal všechny neolitické nálezy (inv. č. A172–176 Tašovice – volutové střepy v instalaci; A184–188 „Malé Černice“ – k. vypíchaná; A189–195 Malé Černice a Dalovice – k. volutová; A394–409 Stahlhof – k. volutová; A410–415 ?Stahlhof – k. vypíchaná; A523–530 Dalovice – k. volutová) a přístupné střepy, bez pochyb o jejich pravosti, nakreslila. V dopise z 5. 3. 1979 (srv. **přílohu 1**) mi však L. Hájek sdělil, že nejen nálezy VK, ale ani LnK nepocházejí z Tašovic, ale nejspíše z Malé Černoce (o. Žatec). O tom, jak se do Karlových Varů dostaly, se nezmínil. Všechny nálezy z cizích lokalit pak údajně předal do Krajského muzea v Plzni. Za svého působení v Karlových Varech vypracoval katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a v Sokolově (*Plesl – Hájek – Martínek 1983*). Lineární keramiku uznává a zobrazuje jen z Dalovic, z Tašovic pouze mezolitickou štípanou industrii, keramiku popelnicových polí a hradištní. Jeho dopis je dnes tak jediným svědectvím kdy, proč a kam byly neolitické nálezy z Tašovic předány.

Dnes jsou v Karlových Varech deponovány nálezy z Dalovic, L. Hájkem pod tuto lokalitu zařazené. O osudu keramiky z Tašovic neexistuje podle současného správce sbírek J. Tajera žádný záznam, jen v knize „Úbytků“ je uvedeno: archeologie – 7. 4. a 3. 8. 1977 celkem 297 kusů, s pozn. „podle protokolu“; ty jsem však ani při další návštěvě neměla možnost vidět. S pomocí M. Metličky jsme hledali případné protokoly i nálezy z Karlovarska v muzeu v Plzni, ale bez úspěchu. Podobně ani dotaz na J. Blažka z ÚAPPSZ Čech v Mostě, který s L. Hájkem pracoval na lokalizaci nalezišť, nebyl úspěšný, stejně jako na E. Plesla, spoluautora knihy „Pravěk Karlovarska a Sokolovska“. Také do muzea v Žatci nebyly, podle P. Holodňáka, nálezy z Malé Černoce předány, ani nelze zjistit kdy a kým by mohli být do Varů darovány. *P. Hereit (2000, 161)* v práci o Doupovsku, kde cituje *E. Plesla (1958)*, jmenuje jako lokality s lineární keramikou Dalovice, Tašovice i Žirovice, zatímco v nejnovější kolektivní

Obr. 3: Dalovice, okr. Karlovy Vary. Nálezy (*Karell 1941/42, Taf. 20*)

práci „100 let terénní archeologie v Karlovarském kraji“ (*Klsák a kol. 2011*) autoři Tašovice jako neolitickou lokalitu neznají.

Kromě souboru z Dalovic vyobrazuje L. Hájek řadu ojedinělých neolitických i eneolitických kamenných nástrojů z okolí Karlových Varů a hlavně z oblasti Doupovských hor, které od něho nově převzal a doplnil *P. Hereit (2000)*.

Situace v západní části horního Poohří – **chebské pánvi** – není co se neolitu týče příznivější. *Ľ. O. Steidl (1935)* a *R. Hiersche (1948)* jmenují ojedinělé nezdobené zlomky „Bandkeramik“ ze **Žirovice** a **Střížova**, *P. Šebesta (1976, 12)* v katalogu chebského muzea ještě zmiňuje drobné nezdobené střípky z **Dolnice**, „patrně neolitické“. Podle jeho sdělení žádné nové neolitické artefakty od té doby objeveny nebyly (*Šebesta 2003; 2008*). Kamenné nástroje jsou známy z Dolnice, Dřenic, Františkových Lázní, Jindřichova a Střížova.

Z jižního okraje Chebska, z **Lázní Kynžvart** (**obr. 10**) těsně pod Slavkovským lesem, pochází první a jediný zlomek vypíchané keramiky

z horního Poohří; objeven byl v r. 1979 místním zájemcem, místo nálezů ještě prohledli pracovníci muzea v Plzni, ale bez úspěchu (informace M. Metličky).

Posledním a nejmenším okresem Karlovarského kraje je **Sokolovsko**. Odtud je zatím znám jediný nález dvou eneolitických sekeromlatů přímo ze Sokolova z r. 1966 (Šebesta 1976, 16).

3. Lokality a nálezy

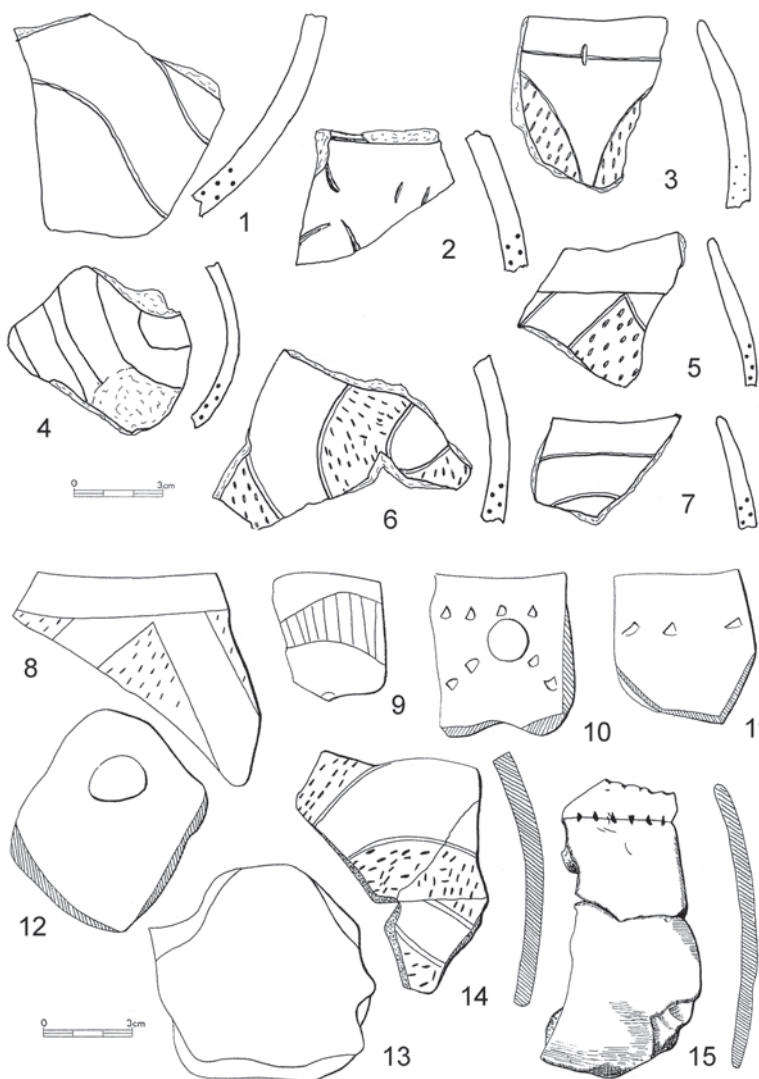
Soupis neolitických nálezů z okresů Karlovy Vary, Cheb a Sokolov vychází hlavně z údajů v literatuře a z nálezových zpráv Archeologického ústavu v Praze. V Karlových Varech se mi nepodařilo projít starší inventáře ani přírůstkové knihy (až na dvě inventární knihy soukromé sbírky A. Pitrofa z l. 1887 a 1889). Podle historika zdejšího muzea S. Burachoviče se žádné záznamy od počátku 20. století do r. 1945 nezachovaly, podle J. Tajera chybějí i z let do příchodu L. Hájka (tzn. i Koudelkův inventář, z něhož jsem já ještě nálezy vypisovala). L. Hájek archeologickou sbírku nově inventoval a vydal jako tištěný katalog. V něm je u starších nálezů v rubrice „okolnosti“ uvedeno jen „starý fond muzea“, stejně jako v jím založeném a dodnes doplňovaném lístkovém katalogu sbírky. Archeologické nálezy z Chebska jsou sepsány v Katalogu archeologické sbírky muzea v Chebu (Šebesta 1976).

Lokality s nálezy neolitické keramiky

1. Dalovice, okr. Karlovy Vary

Kultura: LnK. **Lokalita:** ZM 10 11-21-19; 328:30; 388 m n. m. Obec leží SV od Karlových Var, na Viticém potoce, vlévajícím se od severu do Ohře.

Okolnosti: V poloze „Na tvrzi“ („Kellerberge“ – Turmhügel) u starého zámku čp. 2 zkoumal V. Karell v r. 1938 horní část okrouhlého pahorku o průměru ca 11 m a výšce 3–5,5 m a výzkum dokončil r. 1941. Uprostřed odkryta kamenná obytná věž (vnější rozměr 7 × 6,7 m a vnitřní 4,1 × 3,9 m),

Obr. 4: Dalovice, okr. Karlovy Vary. Lineární keramiky. 1–7 (M KV – Steklá 1954?): 1 – A189; 2 – A190; 3 – A191; 4 – A192; 5 – A193; 6 – A194; 7 – A195. 8–15 (NZ A. f. V. 3272–3279/46, 3298–3302/46): 8 – inv. č. 4; 9 – 5; 10 – 6; 11 – 7; 12 – 11; 13 – 12, 14 a 15 bez č. (M KV – Hájek 1983): 3 – A219, 8 – A228, 9 – A440, 10 – A439, 14 – A217.

datovaná keramikou od 12. století až do renesance (**obr. 2**). Až v r. 1940 ve spodních partiích uvnitř věže i vně v pahorku nalezeny zlomky LnK, broušená a štípaná industrie, keramiky doby bronzové, halštatské, germánské a hradištní. Podle V. Karella není vyloučeno, že pahorek vznikl navezením materiálu z okolí, ale ani že jde o původní sídelní polohu.

Nález: Seznam nálezů a porovnání s různými autory je na **tab. 1a**. V. Karell (1940/41) na tab. 20 vyobrazuje 4 střepy LnK (wichtigste), 3 BI a 3 ŠI (**obr. 3**). V NZ 3272–79/46 a 3293–3303/46 (A. f. V.) je vyobrazeno celkem 18 artefaktů (není vyloučeno, že přímo V. Karellem, v jehož dokumentaci

Katastrální území	Okres	Hájek 1983	Tab.	Karel 1940	NZ ARÚ	NZ ARÚ	Steklá inv. č. Koudelka	LnK	VK	BI	ŠI	Zápotocká Obr. 2012	Datování Hájek	Poznámka/ lokalita
Dalovice	KV	A38	2:3	20:10		3272/46-8					X	5:6		
		A39	2:4	20:7		3301/46-10					X	5:5		
		A152	6:6										eneolit	BI
		A155	8:3	20:1		3279/46-1				X		5:1		
		A156	8:2	20:2		3277/46-3				X		5:3		
		A206	4:8					X						
		A207	4:9					X						
		A208	4:7					X						
		A209	4:10					X						
		A210	4:2					X						
		A211	4:3					X						
		A212	4:1					X			X			
		A213	3:1					X						
		A214	2:8					X						
		A215	2:6					X						
		A216	4:4					X						
		A217	3:4			3300/46	A194	X				4:6, 14	eneolit	Zakšov
		A218	4:7					X						
		A219	4:5				A191	X				4:3	mezolit	Král. Poříčí
		A220	3:3					X						
		A221	2:5					X						
		A222	3:6					X						
		A223	3:5					X						
		A227	15:11			3298/46							STŘ	Dalovice
		A228	3:2	20:8		3276/46-4	A193	X				4:5, 8	eneolit	Zakšov
		A439	2:7	20:3		3274/46-6		X				4:10		
		A440	2:2	20:6		3275/46-5		X				4:9		
		A441	2:1	20:4		3278/46-2				X		5:2		
				20:5		3273/46-7		X				4:11		
				20:9		3202/46-9					X	5:4		
						3293/46							halštat	
						3294/46-14		X						
						3295/46-13		X						
						3296/46-12		X				4:13		
						3297/46-11		X				4:12		
						3299/46	A395/6	X				4:15/7:2		Tašovice?
							A189	X				4:1		
					5747/52-15	Tašovice	A190	X				4:2	STŘ	Tašovice
							A192	X		X		4:4	eneolit	Zakšov
							A195	X				4:7	STŘ	Dalovice
							A523	X					halštat	Jakubov
							A524	X					halštat	Jakubov
							A525	X					halštat	Jakubov
							A526	X					halštat	Jakubov
							A527	X					halštat	Jakubov
							A528	X					STŘ	Drahovice
							A529	X					STŘ	Drahovice
							A530	X					STŘ	Drahovice
		28		10	1	18	15	39		4	5	19		

Tab. 1a: Srovnání změn v označení nálezů z Dalovic podle jednotlivých autorů

Katastrální území	Okres	Hájek 1983	Tab.	Karel 1940	NZ ARÚ	NZ ARÚ	Stekla inv.č. Koudelka	LnK	VK	BI	ŠI	Zápotocká Obr.2012	Datování Hájek	Poznámka/ lokalita
Tašovice	KV	0	0											
							A172	X					mezolit	Tašovice
							A173	X					mezolit	Tašovice
							A174	X					mezolit	Tašovice
							A175	X					mezolit	Tašovice
							A176	X					halštat	Radošov
							A394	X				7:1	STŘ	Dalovice
					3299/46	Dalovice?	A395	X				7:2/4:15	STŘ	Dalovice
						Dalovice?	A396	dto 395					STŘ	Dalovice
							A397	X				7:3	STŘ	Dalovice
					5747/52-3	3285/46-1.2	A398	X				7:4	STŘ	Bečov
					5747/52-5	3285/46-1.1	A399	X				7:5	STŘ	Bečov
					5747/52-19	3285/46-2.5	A400	X				7:6	STŘ	Dalovice
					5747/52-1	3285/46-1.3	A401	dto 399				7:7	STŘ	Dalovice
							A402	X				7:8	STŘ	Karlovarsko
							A403	X				7:9	STŘ	Karlovarsko
							A404	X				7:10	STŘ	Karlovarsko
							A405	X				7:11	STŘ	Karlovarsko
							A406	X				7:12	STŘ	Karlovarsko
							A407	X				7:13	STŘ	Karlovarsko
							A408	X				7:14	STŘ	Karlovarsko
							A409	X				7:15	STŘ	Karlovarsko
							A410		X			9:1	STŘ	Karlovarsko
							A411		X			9:2	STŘ	Karlovarsko
							A412		X			9:3	STŘ	Karlovarsko
							A413		X			9:4	STŘ	Karlovarsko
							A414		X			9:5	STŘ	Přemyslovice
							A415	X				9:6	STŘ	Přemyslovice
							bez č.	X				7:16		
					5747/52-7	3285/46-2.8		X				8:1		
					5747/52-9	3285/46-2.7		X				8:2		
					5747/52-11	3285/46-2.6		X				8:3		
					5747/52-13	3285/46-2.1		X				8:5		
					5747/52-15	3286/46-2.2		X				8:6		Žirovice?
					5747/52-17	3285/46-2.3		X				8:7		
					5747/52-21	3285/46-2.4		X				8:4		
					11	11	28	28	5	0	0	29		

Tab. 1b: Rozdíly v označení i datování nálezů z Tašovic podle jednotlivých autorů

jsou kresby uloženy; za informaci děkuji S. Buračovičovi), z nich inv. číslem muzea KV označeno 14: 3 BI, 3 ŠI, 2 zdobené a 6 hrubých LnK střepů, 4 jsou bez čísla: 2 zdobené LnK, 1 STŘ, 1 pravěk (obr. 4:8–15; 5:1–6). K jednotlivým artefaktům je připojen plánec s polohou nálezu: 3 BI a 2 ŠI (3272, 3277–79, 3302) ležely při dně uvnitř věže, 8 střepů (3273–76, 3294–97) na různých místech pahorku a 5 střepů (3293, 3298–99, 3001–2) nemá zakresleno místo nálezu. V M KV jsem našla a nakreslila 7 střepů LnK (obr. 4:1–7), inv. č. A189–A195,

z nichž se s Karellovými shodují jen dva – A193 a A194, stejně jako s kresbou A. f. V. Střep A190 je v NZ 5747/46 veden jako z Tašovic a A395–396 z Tašovic byl zapsán do Dalovic.

V katalogu z r. 1983 popisuje L. Hájek 21 střepů s inv. č. A206–223, A228, A439–440 (20 jich vyobrazuje na tab. 2–4) a 1 kopytovitý klínek A441; teslu A155 a sekerku A156 klade do eneolitu a štípanou industrii A38–39 do neolitu nebo mezolitu. Jiný mezolit z Dalovic není znám. Kamenné nástroje odpovídají Karellovým, ze střepů jen čtyři

(obr. 4:8–10, 14), ostatní do r. 1945 nebyly nikde evidovány.

Lit.: Karell 1939; 1941/42; Plesl – Hájek – Martínek 1983; NZ ARÚ 3272–3279/46 (A. f. V.); 3293–3302/46 (A. f. V.); 7946–7947/50 (V. Karell); 7446/72 (J. Kabát – K. Slepíčka).

Komentář: Za neolitické nálezy skutečně Karellem z pahorku vyzvednuté můžeme tedy považovat jednoznačně materiál jím publikovaný (obr. 3, 5) a s velkou pravděpodobností i nálezy kreslené v teplickém A. f. V. (obr. 4:8–15). O původu dalších zapsaných v Koudelkové i Hájkově inventáři, nemáme dostatek informací (zde obr. 4:1, 3, 4, 7; Katalog 1983 obr. 2:3, 6, 8; 3:1, 3, 5, 6; 4:1–10).

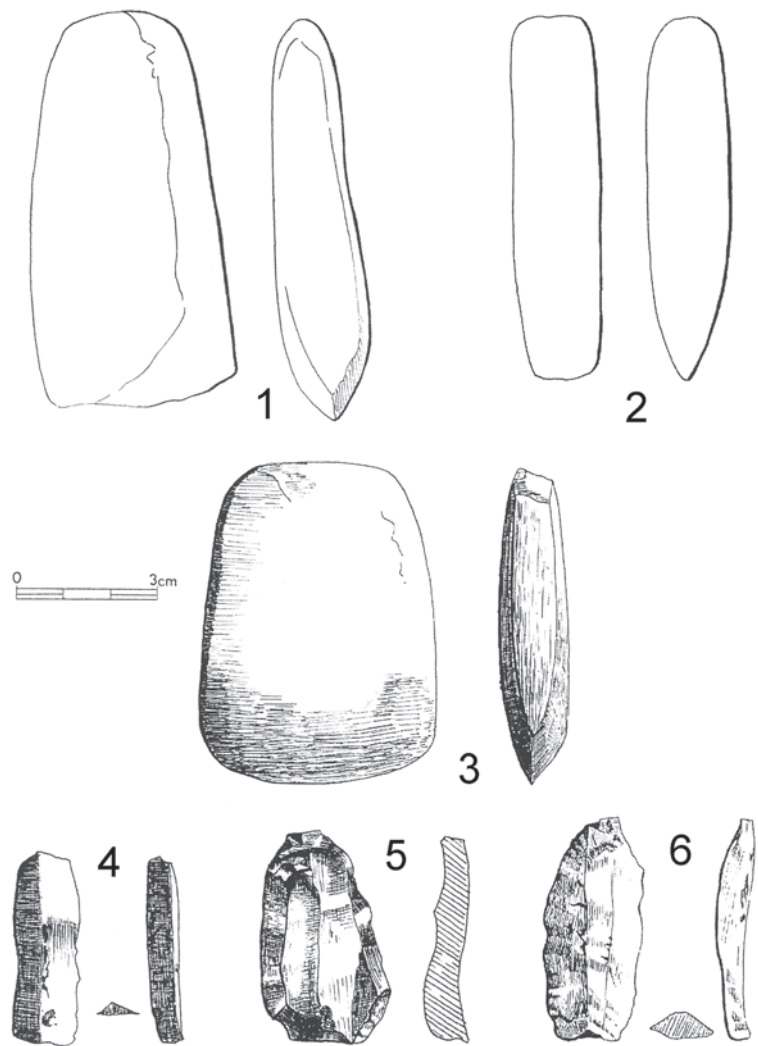
2. Tašovice, obec Karlovy Vary, okr. Karlovy Vary

Kultura: LnK, VK? *Lokalita.:* ZM 10 11-23-03; 186:379; 420 m n. m. Obec leží na JZ okraji Karlových Var, na SV úpatí vrchu Hora.

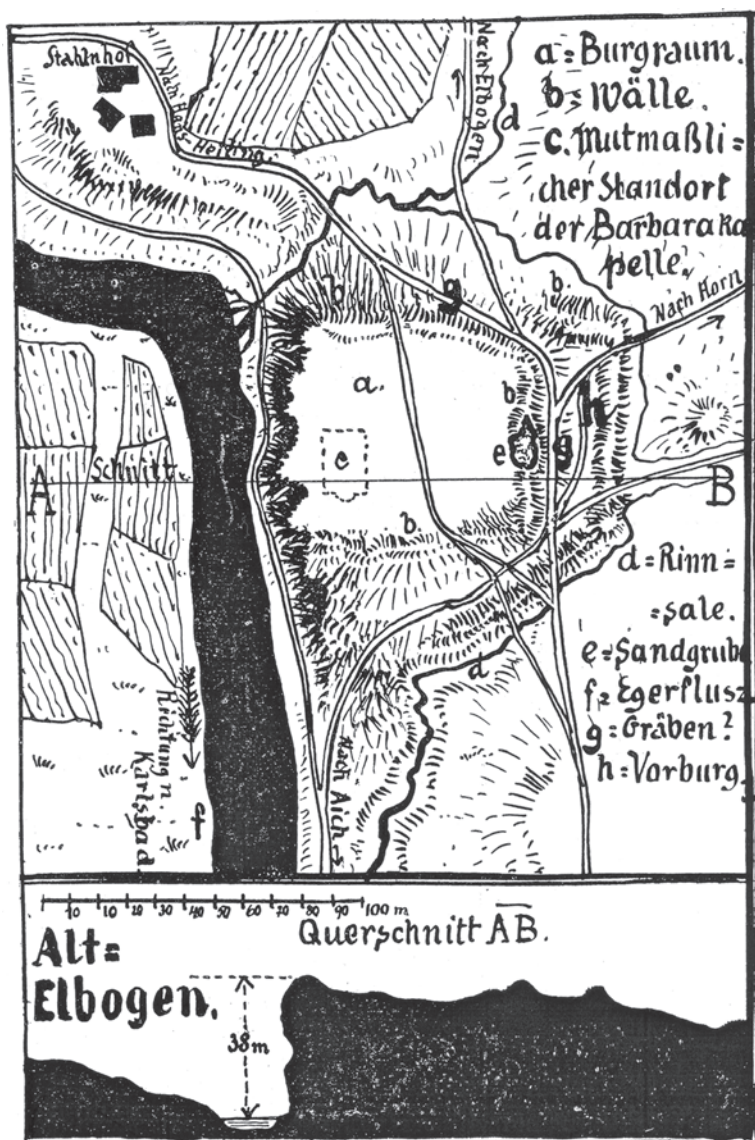
Okolnosti: Výšinná poloha označovaná jako Starý Locket (ppč. 56–59, 211/1, 212, 213/1) se nachází na levém břehu ohybu Ohře, na žulové ostrožně, jejíž S strana prudce spadá do údolí Ohře (převýšení 40 m), z V a Z ji obtékají dvě vodoteče a na S přechází pozvolna v zvlněný terén (obr. 6). Je známa především jako raně středověké hradiště datované do 9.–10. st. (Hofmann 1906; Bergmann 1928; Gnirs 1928; týž 1996; Knor 1951; Sklenář 1992; Klsák a kol. 2011) i jako významná mezolitická stanice (Prošek 1951; týž 1958). V r. 1940 H. Schroller a H. Zimmermann prozkoumali profil v SZ části vnějšího valu (NZ 5016/52 a 4607/52), odkud získali velké množství keramiky a hlavně štípané industrie. O nálezů vyšla v tomtéž roce informace v novinách, v níž H. Scholler datuje štípanou industrii do mezolitu a upozorňuje na „Bandkeramik“, uloženou v muzeu. Nálezové okolnosti tohoto nálezů jsou popsány, patrně H. Zimmermannem, v úvodu podrobné NZ v archivu ARÚ (č.j. 5016/52): „Sedlák Schmidt ze Stahlenhofu oznámil, že asi před 4–5 lety při vybírání písku na vnitřním kraji vnitřního valu v blízkosti nynějšího

výzkumu se přišlo na jámu, naplněnou uhlíky. Jáma sahala asi 1 m pod dnešní povrch, v průměru měla 1,5–2 m. Mimo uhlíky nalezeny také střepy, zdobené spirálou. Nálezy předány učitelem Heroldem z Rybářů muzeu v Karlových Varech“. Jáma mohla být vybrána někdy v polovině 30. let. Dne 27. 6. 1940 prohlédl pískovnu p. Schmidta H. Schroller, našel ale jen středověké střepy (NZ č.j. 5159/52). Při výzkumech A. Knora (1951), F. Proška (1951; týž 1952), J. Kabáta a K. Slepíčky (7472/72) i sběrech A. Beneše a L. Hájka (1970; 3098/74) již žádný neolit nebyl nalezen. Obsah jámy byl v muzeu uložen minimálně do příchodu L. Hájka.

Nález: Tab. 1b. Lineární keramika z Tašovic nebyla nikdy publikovaná. V archivu ARÚ v Praze jsou uloženy dvě zprávy (3285/46,

Obr. 5: Dalovice, okr. Karlovy Vary. Broušená a štípaná industrie. 1–6 (NZ ARÚ 3272–3279/46, 3298–3302/46): 1–1, 2–2, 3–3, 4–9, 5–10, 6–8. – (MKV – Hájek 1983): 1–A155, 2–A441, 3–A156, 4–0, 5–A39, 6–A38.

Obr. 6: Tašovice, okr. Karlovy Vary. Plánek hradiště „Starý Loket – Alt-Elbogen“ (Hofmann 1906). Jáma s LnK nalezena na vnitřní straně vnitřního valu, patrně v prostoru rozšíření pískovny e.

5747/52) s kresbami 11 předmětů, pořízené v A. f. V. (obr. 7: 4–7; 8: 1–7). J. Koudelka do Tašovic zapsal 28 zlomků z 26 nádob (i. č. A172–176, 394–415 a 1 zlomek bez. č.), z toho 20 LnK a 6 VK (obr. 7: 1–16; 9: 1–6). Jen 4 se shodují s kresbami v NZ, jeden – A395/396 (obr. 7: 2) je v NZ 3299/46 mezi střepy z Dalovic, a zlomek A190 z Dalovic (obr. 4: 2) podle NZ 3285/46 i 5747/52 měl být nalezen v Tašovicích. Ani v jediné NZ ani v literatuře se nikdo nezmiňuje, že by se v Tašovicích našla také vypíchaná keramika. Podle L. Hájka by všechny J. Koudelkou zapsané střepy, stejně jako další zlomky VK z „Malé Černice“ (obr. 9: 7–11) měly s největší

pravděpodobností pocházet z Malé Černoce (okr. Žatec). Do svého katalogu zapsal z Malé Černoce jen štípané artefakty (A27, A50–60), a z Tašovic uznal jen mezolitickou industrii (areál hradiště, starý fond muzea. 11 ks ŠI, inv. č. A40–42, A170–175, A277, A804), všechny ostatní nálezy předal údajně do muzea v Plzni. Dnes jsou veškeré neolitické nálezy z Tašovic i keramika z Malé Černoce nezvěstné.

Lit.: Schroller 1940; Šimek 1955; Beneš – Hájek 1970; Budinský 1981; Plesl – Hájek – Martínek 1983; NZ ARÚ 593/30 (A. Gnirs); 3285/46 (A. f. V.); 2194/50 (A. Knor); 1045/51 (H. Zimmermann); 2159/51 (H. Schroller); 5016/52 (J. Hoffmann – H. Schroller – H. Zimmermann); 5747/52 (A. f. V.); 5016 + 4607/52 (A. f. V.); 43/53 (F. Prošek); 7472/72 (J. Kabát – K. Slepíčka); 3098/74 (A. Beneš – L. Hájek).

Komentář: Protože (a) o LnK v muzeu píše v r. 1940 H. Schroller, (b) tvar jámy, doba nálezu i materiál jsou dokumentovány v NZ, (c) E. Šimek i E. Plesl ještě po válce je v muzeu viděli, (d) ředitel J. Koudelka minimálně 4 střepy správně určil – a navíc výzkumy H. Schrollera (vnější val), A. Knora i F. Proška (Z část vnitřního valu) probíhaly na jiných místech než v prostoru pískovny, kloním se k názoru, že Tašovice lze uznat jako lokalitu s osídlením již v době kultury s lineární keramikou. Jednoznačně odtud jsou pouze ty artefakty, které byly již ve 40. letech zpracovány v A. f. V.

(obr. 7: 4–7; 8: 1–7). Keramika se kvalitou, plaveným materiálem i úpravou povrchu od dalovické nijak neliší. To, že se zachovala jen zdobená keramika, ukazuje na amatérský výkop, při němž majitel pískovny Schmidt z jámy vyzvedl jen zajímavé nálezy. Původ zbývající keramiky z Koudelkova inventáře není jistý (obr. 7: 1–3, 8–15).

Co se týče vypíchané keramiky (obr. 9: 1–6), v literatuře ani ve starších nálezových zprávách není zmiňována; jde nejspíše o nálezy pocházející z Malé Černoce, při čemž nelze vyloučit, že z Malé Černoce pochází i ta část lineární keramiky z Tašovic i Dalovic, která chybí v NZ A. f. V.

3. Lázně Kynžvart, okr. Cheb

Kultura: VK. *Lok.:* ZM 10 11-32-10; 446:200. 590 m n. m. Asi 500 m SVV od dvora Lískovec (Hasshof). Nízká ostrožna obtékána Rašelinným a bezejmenným potokem. **Obr. 10.**

Okolnosti: Ojedinelý střep VK, sběr amatérského zájemce Z. Buchtele z Mariánských Lázní v rýze pro kabel spolu se středověkou keramikou; do muzea předáno 3. 11. 1979.

Nález: 1 (1) zlomek okraje hruškovité nádoby, okrajový pás ze dvou řad malých dvojpíchlů, materiál jemnozrný, hlazený, průměr okraje 80 mm, síla střepu 4 mm.

Uložení: M Plzeň inv. č. P58019, př. č. 71/79.

Lit.: Beneš 1978–79, 62; ARÚ č.j. 3989/89 (A. Beneš).

Komentář: Jediný střep VK, náhodně nalezený spolupracovníkem muzea v místech, kde dosud žádné neolitické artefakty nebyly evidovány, by potřeboval potvrdit novými nálezy (jedinou zmínku o nálezu broušeného nástroje v Chodové Plané, těsně za jižní hranicí Karlovarského kraje, v okrese Tachov, má E. Šimek (1955, 66)). Protože lokalita leží u pramenů tří potoků, není jasné, ze které strany k neolitickému zásahu mohlo dojít: buď po Teplé ze SV od Karlových Var, nebo po Pstružím potoce po západním okraji Slavkovského lesa, či z jihu od Stříbra po Mži a Kosovém či Hamerském potoce či po Střele (Baštová 1964). Každopádně jde o zcela ojedinelý nález, i když pravděpodobný, neboť všechny tři komunikační směry jsou nálezy prokázány.

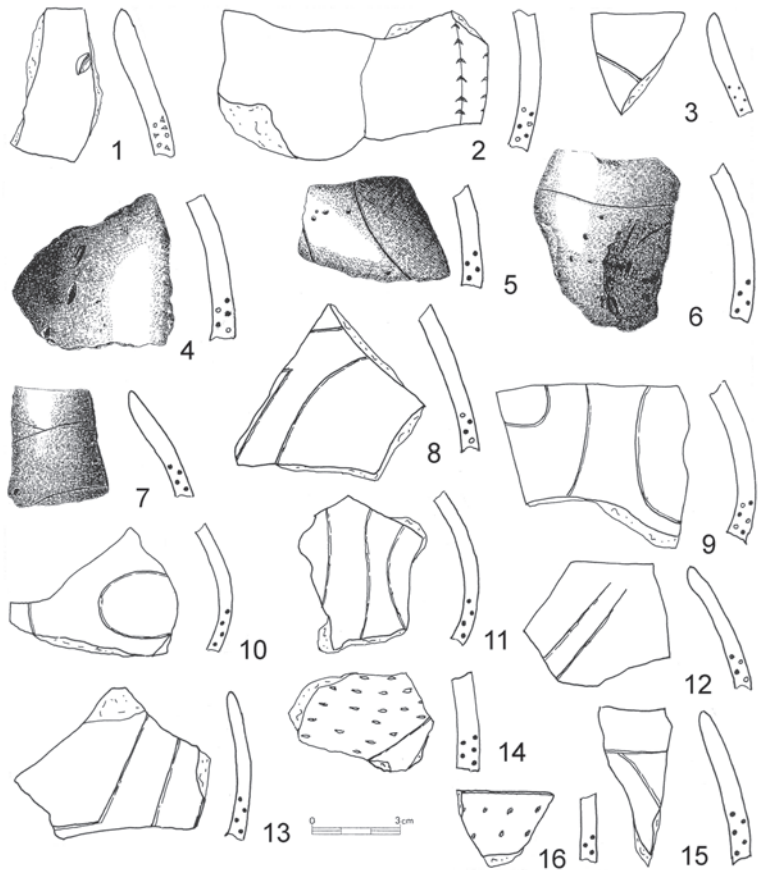
Nálezy sporné

4. Žírovice, obec Františkovy Lázně, okr. Cheb

Kultura: Neolit – LnK? *Lok.:* ZM 10 11-14-06; 225:40; 452 m n. m. Obec leží asi 2 km SV od Františkových Lázní na Stodolském potoce.

Okolnosti: Výzkum žárového pohřebiště lužické kultury v l. 1929–1944. Pískovna ve trati „Hangn“, asi 700 m SZ od vsi u Žírovického (Mlýnského) rybníka.

Nález: 1) Střepy. Ojedinelý nález. M Cheb inv. č. 1531–1532. – 2) Střep ze dna nádoby, nalezen

Obr. 7: Tašovice, okr. Karlovy Vary. Lineární keramika. 1–16 (M KV Steklá 1954?): 1 – A394; 2 – A395–6; 3 – A397; 4 – A398; 5 – A399; 6 – A400; 7 – A401; 8 – A402; 9 – A403; 10 – A404; 11 – A405; 12 – A406; 13 – A407; 14 – A408; 15 – A409; 16 – bez č. Obr. 4–7 podle NZ ARÚ 5747/52 list 3, 5, 19, 1

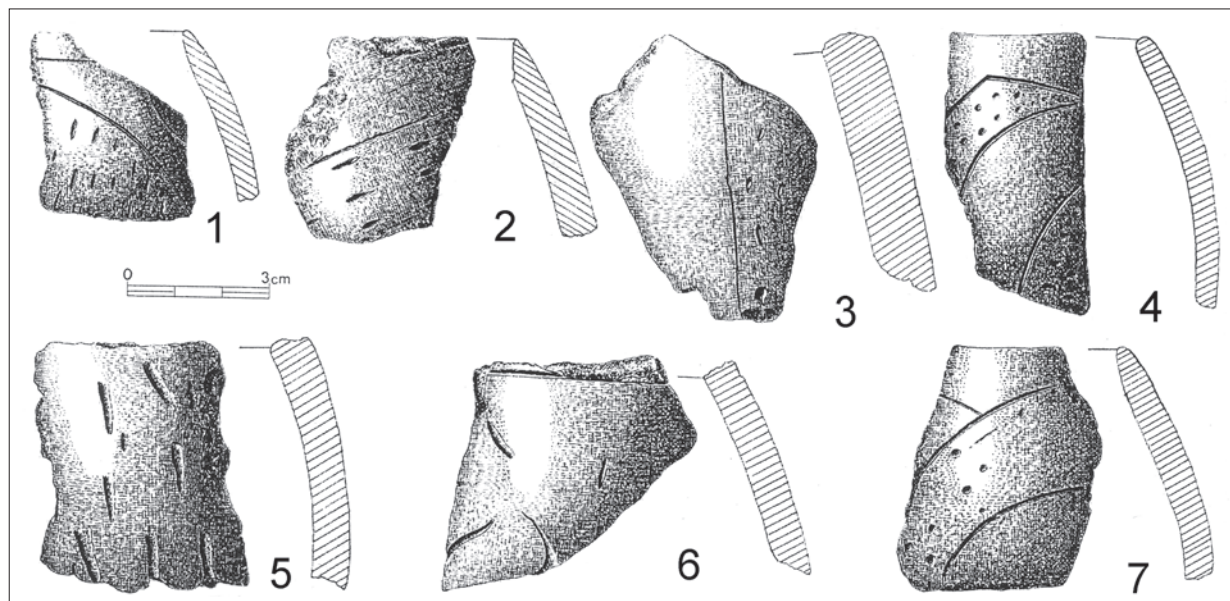
v žárovém hrobě VII lužické kultury. M Cheb inv. č. 1695 (Šebesta 1976, 13–14; E. Plesl 1961 ale v hrobě VII žádný neolitický zlomek neuvádí).

Lit.: Steidl 1935; Hiersche 1948; Plesl 1958; P. Šebesta 1976.

Komentář: Drobné nezdobené střepy nalezené při výzkumu pohřebiště lužické kultury hodnocené podle materiálu jako neolitické. Jediný střep, který je bezpečně z doby LnK (Plesl 1958, obr. 2: 7; P. Šebesta 2003 ho klade do VK) však není ze Žírovic, ale z Tašovic (**obr. 8: 5**).

5. Dolnice, okr. Cheb. Podle P. Šebesty zde byly v r. 1934 nalezeny dva drobné, patrně neolitické střepy a jeden neolitický klín. V katalogu z r. 1976 však tento nález, stejně jako nález ze Střížova již neuvádí.

6. Střížov, okr. Cheb. O střepch patrně neolitického stáří píše v rukopisné zprávě J. O. Steidl a R. Hiersche (srov. výše).

Obr. 8: Tašovice, okr. Karlovy Vary. Lineární keramika. 1–7 (NZ ARÚ 5747/52): 1 – list 7; 2 – 9; 3 – 11; 4 – 21; 5 – 13 (podle E. Plesla 1958, obr. 2: 7 Žirovice); 6 – 15; 7 – 17

Všechny tři lokality lze označit za neolitické pouze s výhradou, tzn. s vědomím, že určit chronologické zařazení atypických střepů jen podle materiálu je sporné.

Ojedinelé nálezy neolitických i eneolitických kamenných nástrojů

Soupis vychází z Hájkova katalogu z r. 1983, kde jsou artefakty podrobně popsány, datovány a pokud byly již dříve publikovány, je literatura citována; většina je i vyobrazena (L. Hájek tab. 5–8). Stejný soubor je i v práci P. Hereita (2000). Uvádím tedy jen základní údaje k lokalitě (na prvním místě k. ú. do r. 1949; liší se zvláště u obcí v prostoru V. Ú. Hradiště) a odkaz na vyobrazení v katalogu. Pokud lze z obrázků přesněji rozlišit tvar nástroje (chybí profily) je uveden a v několika případech oproti L. Hájkovi pozměněna i datace.

Okres Karlovy Vary

1. Andělská Hora, obec Karlovy Vary, okr. Karlovy Vary

Karlovy Vary

1. Sekeromlat, d. 206 mm. M KV inv. č. A151. Pod svahem hradu, sběr 1954, pí. Ferešová (Plesl – Hájek – Martínek [dále P–H–M] 1983, 29, tab. 5:6). Neolit.

2. Bor, obec Sadov, okr. Karlovy Vary

1. Sekeromlat, d. 117,5 mm. M KV inv. č. A154. Parc. č. 912, sběr H. Schöner 1941 (P–H–M

1983, 30, tab. 6:7; ARÚ č. j. 3287/46 [A. f. V]). Eneolit.

3. Čankov, obec Karlovy Vary, okr. Karlovy Vary

1. Tesla, d. 134,5 mm. M KV inv. č. A153.

Sběr, pravděpodobně v písčově v osmdesátých letech 19. století (P–H–M 1983, 30, tab. 7:3; ARÚ č. j. 3283 [A. f. V]). Neolit/Eneolit.

4. Doupov, zanikl, dnes k. ú. Doupov u Hradiště, okr. Karlovy Vary

A. Červený vrch. Sběr. Převzato z muzea v Doupově.

1. Mlat nedohotovený, d. 115 mm. M KV inv. č. A165 (P–H–M 1983, 35, tab. 6:1). Eneolit.

B. Bez bližších údajů, sběry. Převzato z muzea v Doupově. Podle Födische „Steinbeile und Axte aus dem Stadtgebiet“, ARÚ č. j. 2451/50 z 11. 4. 1941.

1. Sekeromlat, d. 115 mm. M KV inv. č. A160 (P–H–M 1983, 35, tab. 5:4). Neolit.

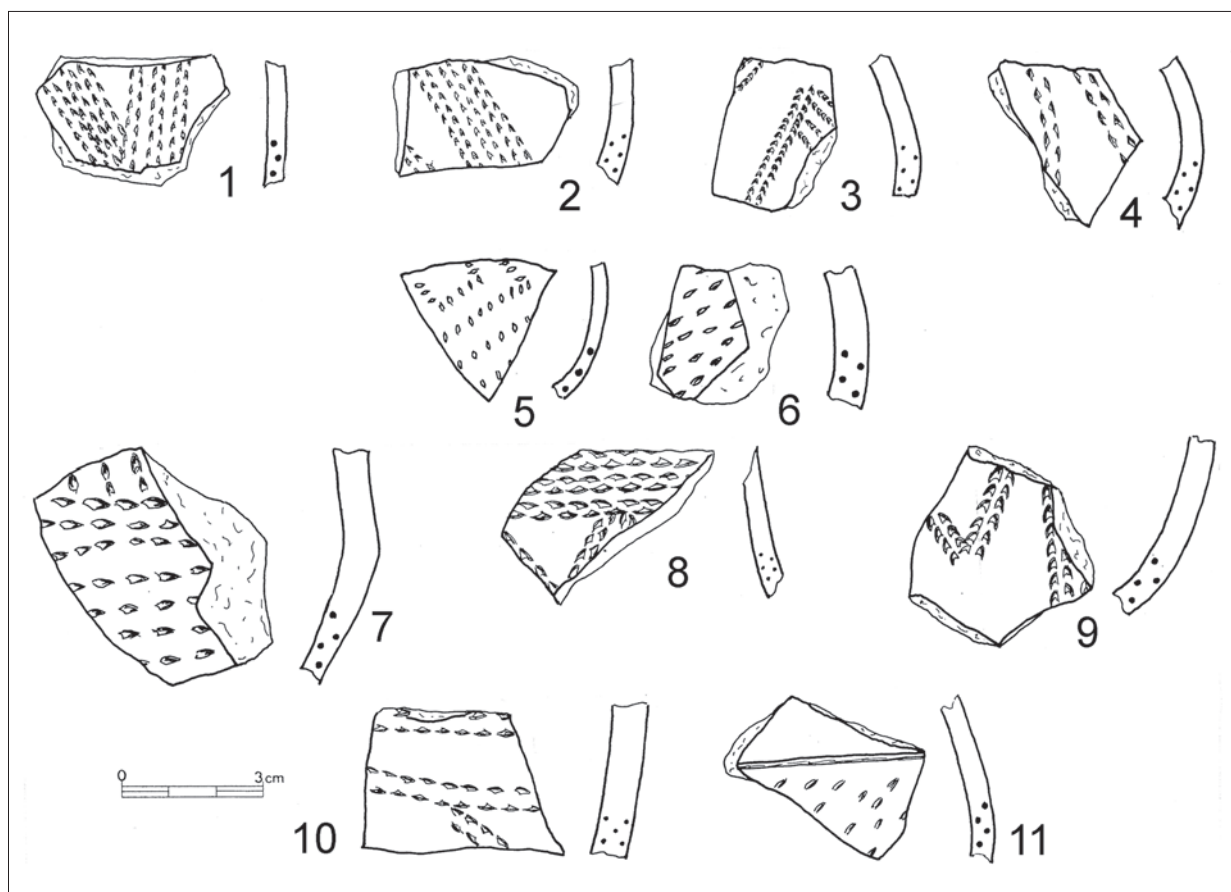
2. Část sekeromlatu, d. 126 mm. M KV inv. č. A162 (P–H–M 1983, 35, tab. 5:5). Neolit/eneolit.

3. Kopytovitý klínek, d. 86 mm. M KV inv. č. A164 (P–H–M 1983, 35, tab. 5:2). Neolit.

4. Sekera, d. 115 mm. M KV inv. č. A159 (P–H–M 1983, 35, tab. 8:9). Neolit/e neolit.

5. Sekera, d. 156 mm. M KV inv. č. A161 (P–H–M 1983, 36, tab. 7:8). Eneolit.

6. Sekera, d. 72 mm. M KV inv. č. A642 (P–H–M 1983, 36, tab. 7:4). Eneolit.

Obr. 9: Tašovice-Stahlnhof?, okr. Karlovy Vary. Vypichaná keramika. 1–6 (M KV Steklá 1954?): 1 – A410; 2 – A411; 3 – A412; 4 – A413; 5 – A414; 6 – A415; 7–11 Malá Černoc? („Malé Černice“; M KV Steklá 1954?): 7 – A184; 8 – A185; 9 – A187; 10 – A188; 11 – A189

7. Sekera d. 97. M KV inv. č. A643 (*P-H-M 1983, 36, tab. 7:1*). Eneolit.

C. Doupov okolí. Převzato z muzea v Doupově, není ale jisté, zda všechny pocházejí z Doupovska.

1. Sekeromlat, 135 mm. M KV inv. č. A230 (*P-H-M 1983, 36, tab. 5:3*). Neolit.

2. Sekera, d. 92 mm. M KV inv. č. A157 (*P-H-M 1983, 36, tab. 7:2*). Neolit.

3. Sekera, d. 122 mm. M KV inv. č. A158 (*P-H-M 1983, 36, tab. 8:8*). Eneolit.

4. Sekeromlat, 119 mm. M KV inv. č. A163 (*P-H-M 1983, 36, tab. 6:3*). Eneolit.

5. Malý sekeromlat, d. 75 mm. M KV inv. č. A166 (*P-H-M 1983, 36, tab. 6:4*). Eneolit.

6. Sekeromlat d. 142 mm. M KV inv. č. A167 (*P-H-M 1983, 36, tab. 7:9*). Eneolit.

7. Přeražený sekeromlat s nedovrtaným otvorem, d. 93 mm. M KV inv. č. A271 (*P-H-M 1983, 36, tab. 7:7*). Eneolit.

8. Tesla, d. 71,5 mm. M KV inv. č. A273 (*P-H-M 1983, 36, tab. 8:1*). Neolit.

D. Doupovsko?

1. Sekera, d. 108 mm. M KV inv. č. A204 (*P-H-M 1983, 37; Hereit 2000, obr. 19:6*). Eneolit.

2. Sekera, d. 129 mm. M KV inv. č. A205 (*P-H-M 1983, 37; Hereit 2000, obr. 19:10*). Eneolit.

5. Močidlec, obec Novosedly, okr. Karlovy Vary.

1. Sekeromlat, d. 137,5 mm. M KV inv. č. A280. (*P-H-M 1983, 51, tab. 6:5*). Kultura se šňůrovou keramikou.

6. Prachometry, zanikla, dnes k. ú. Radošov u Hradiště, okr. Karlovy Vary.

1. Sekera, d. 81 mm. M KV inv. č. A274 (*P-H-M 1983, 60, tab. 7:5*). Eneolit.

7. Řednice, zanikla, dnes k. ú. Radošov u Hradiště, okr. Karlovy Vary.

1. Tesla, d. 100 mm. M KV inv. č. A641. (*P-H-M 1983, 67, tab. 8:5*). Neolit.

8. **Tocov**, zanikl, dnes k. ú. Doupov u Hradiště, okr. Karlovy Vary.
1. Kamenný klín. M Teplice př. č. 138/78, bez okolností. (*Budinský 1981, 95*). Neolit.
9. **Trmová**, zanikla, dnes k. ú. Tureč u Hradiště, okr. Karlovy Vary.
1. Sekera, d. 82 mm. M KV inv. č. A987. Nalezeno na západním svahu Jánského vrchu, asi 2 m pod povrchem v naplavené humusovité hlíně, převzato ze Západočeského muzea v Plzni. Nález 25. 8. 1981 (*P–H–M 1983, 76*). Eneolit. Podle *Hereit 2000, 144, obr. 21:1* chybný katastr, má být sousední obec **Hluboká**, obec Žebětín. Na mapě obr. 11 u č. 9 druhá značka.
2. Týl sekeromlatu, d. 82. M KV inv. č. A270. Sběr, převzato z muzea v Doupově (*P–H–M 1983, 76, tab. 6:2*). Eneolit.
10. **Víska**, zanikla, dnes k. ú. Doupov u Hradiště, okr. Karlovy Vary.
1. Sekera, d. 65,5 mm. M KV inv. č. A272. Sběr, převzato z muzea v Doupově. (*P–H–M 1983, 78, tab. 7:6*). Eneolit.
11. **Zakšov**, zanikl, dnes k. ú. Bražec u Hradiště, okr. Karlovy Vary.
1. Tesla, d. 89 mm. M KV inv. č. A192. Sběry, převzato z muzea v Doupově (*P–H–M 1983, 78, tab. 8:7*). Neolit.
2. Tesla, d. 44 mm. M KV inv. č. A193 (*P–H–M 1983, 78, tab. 8:6*). Neolit.
3. Tesla, d. 50 mm. M KV inv. č. A194 (*P–H–M 1983, 78, tab. 8:4*). Neolit.

Karlovarsko

1. Motyka, d. 107 mm. M KV inv. č. A278. Sběr, převzato z muzea ve Žluticích (*P–H–M 1983, 29, tab. 5:1*). Neolit. V katalogu k výstavě (*Klsák a kol. 2011*) pod lokalitou Močidlec.
2. Tesla, d. 85 mm. M KV inv. č. A279. Sběr, starý fond muzea. (*P–H–M 1983, 43*). Neolit.
3. Sekera, d. 83. Sběr „Garten d. Markmühle“. M KV inv. č. A202 (*P–H–M 1983, 43*). Eneolit.
4. Sekera, d. 116. M KV inv. č. A203. (*P–H–M 1983, 43*). Eneolit.
- ? **Mlýnská** u Svatoboru, zanikla, dnes Bražec u Hradiště.
E. Linke ohlásil nález „Steinbeilfund [...] Material Basalt mit Augitkristallen, den die ganze Gegend dort bodenständig zeigt. Solche

„g'spassige Stoinr“ sollen öfter gefunden sein“. Ekofakt? Uložení? Nejistý nález. (*P. Hereit 2000, 155; NZ ARÚ 2106/51 z 16. 6. 1932, E. Linke*).

Okres Cheb

12. **Dolnice**, dnes k. ú. Dolní Dvory, obec Cheb, okr. Cheb.
1. Kopytovitý klín, d. 165 mm. M Cheb inv. č. 1437. Nález 1898 (*Šebesta 1976, 12, tab. III:2*). Neolit.
2. Drobné nezdobené střípky. M Cheb inv. č. 1438–1439. Nález 1934 (*Hiersche 1948; Šebesta 1976, 12*). Neolit?
13. **Dřenice**, obec Okrouhlá, okr. Cheb.
1. Kamenný klín. M Cheb inv. č. 860. U cesty z Dřenic do Obilné (*Lit.: Šebesta 1976, 9*). Eneolit.
14. **Františkovy Lázně**, okr. Cheb.
1. Týl kamenného klínu (?), d. 70 mm. M Cheb inv. č. 1938. Nalezeno ve slatině? Bývalá sbírka městského muzea ve Františkových Lázních. Eneolit?
2. Zlomek sekery, d. 45 mm. M Cheb inv. č. 11939. Nalezeno 1888, bývalá sbírka městského muzea ve Františkových Lázních. Eneolit.
3. Zlomek sekery, d. 50 mm. M Cheb inv. č. 1940. Nalezeno ve slatině 1888, bývalá sbírka městského muzea ve Františkových Lázních (*Hiersche 1948; Plesl 1958, obr. 2/1–2/2; Šebesta 1976, 18*). Eneolit.
15. **Jindřichov**, dnes k. ú. Jindřichov u Tršnic, obec Tršnice, okr. Cheb.
1. Džbáněk, v. 77 mm. M Cheb inv. č. 1482. Ojedinelý nález (*Plesl 1958, obr. 2:3; Šebesta 1976, 12*). Kultura zvoncovitých pohárů.
2. Křemencová čepel, d. 90 mm, M Cheb inv. č. 1483. Ojedinelý nález (*Plesl 1958, obr. 2:4; Šebesta 1976, 12*). Eneolit.
3. Sekera, d. 65 mm. M Cheb inv. č. 1484. Ojedinelý nález (*Šimek 1955, obr. 3/2; Šebesta 1976, 12, tab. III:3*). Eneolit.
16. **Střížov**, obec Cheb, okr. Cheb.
1. Sekeromlat, d. 165 mm. M Cheb inv. č. 1852. Nalezeno na ppč. 14 r. 1934, bývalá sbírka městského muzea ve Františkových Lázních. Eneolit.

2. Sekera, d. 135 mm. M Cheb inv. č. 1853. Nalezeno na ppč. 14 r. 1934, bývalá sbírka městského muzea ve Františkových Lázních. Neolit.

R. Hiersche a E. Šimek zmiňují i drobné střepey, P. Šebesta je neuvádí (*Hiersche 1948; Šimek 1955, obr. 4/1, 2; Plesl 1958, obr. 2/1, 5; Šebesta 1976, 17; ARÚ č. j. 526/46, 5937/50*). Eneolit.

Chebsko

1. Sekera d. 123 mm (*Šebesta 1976, 12*). Eneolit.

Z Chebska byl uváděn nálezný neolitického kamenného nástroje také z obce **Svatý Kříž**, ležící na jižním okraji Slavkovského lesa (*Šimek 1955, 66*), dnes s názvem **Chodský Újezd** patří již do okresu Tachov v Plzeňském kraji.

Okres Sokolov

17. Sokolov, okr. Sokolov

1. Sekeromlat, d. 208 mm. M Cheb inv. č. 1842. Eneolit.

2. Sekeromlat, d. 83 mm. M Cheb inv. č. 1843. Eneolit. Oba nalezeny 1966 (*Šebesta 1976, 16, tab. III:1*).

Komentář: Ojedinelé kamenné nástroje.

Na celém území je dnes evidováno 17 katastrálních území se 46 artefakty (**obr. 11**): v okrese Karlovy Vary 35 ks na nejméně 11 lokalitách, v okrese Cheb 9 ks na pěti a v Sokolově 2 ks na jedné lokalitě. Ve 13 obcích byl nalezen jen jeden kus, ve dvou dva a v dalších dvou tři, z Doupova a okolí pochází 18 ks, bez bližšího určení z Karlovarska 4 ks a z Chebska 1 ks. Podle vyobrazení (vesměs chybějící profily) bychom 14 artefaktů jen předběžně zařadili do neolitu, z toho 3 kopytovité klíny, 6 tesel, 1 sekeru, 1 motyku a 3 sekeromlaty. Pouze 1 neolitický klín pochází z Chebska z Dolnice, ostatní nástroje jsou z lokalit na Karlovarsku (5–7 z Doupovských hor). Eneolitických nástrojů je více než dvojnásobek – celkem 29, z toho 16 seker, 10 sekeromlatů, 2 klíny a 1 mlat, u 3 artefaktů není datování jednoznačné (tesla, sekeromlat a sekera). Pouze sekeromlat z Močidlce lze zařadit přesněji do kultury se šňůrovou keramikou. Kamenná industrie (nejen z Karlovarska) by si zasloužila odborné zpracování (dokumentace, funkce i suroviny).

Okres Žatec

Malá Černoc, okr. Žatec

1. Mezolit/neolit: 12 ks ŠI. M KV inv. č. A27, A51–60. Sběr, starý fond muzea (*P–H–M 1983, 50–51*).

2. LnK, VK. Ještě v padesátých letech zde byly z Malé Černoce uloženy nálezy neolitické keramiky (pod názvem Malé Černice), **obr. 9:7–11**. Obec toho jména neexistuje, obce Černice se nacházejí nejbližší v okresech Chomutov a Plzeň, ani z jedné není neolit evidován. L. Hájek mi napsal, že tyto nálezy, ale i 6 střepeů VK I–II (**obr. 9:1–6**), a podle něho i veškerá LnK keramika z Tašovic, pocházejí také z Malé Černoce. Proto je vyřadil a údajně předal do Krajského muzea v Plzni. Dnes jsou nezvěstné. Proč L. Hájek nevyřadil z fondu muzea i štípanou industrii z Malé Černoce je záhadou.

4. Horní Poohří – Karlovarský kraj v neolitu

Podle hustoty a rozložení lokalit, jejich vazby na říční toky a vztahu ke geografii krajiny jsme na území Čech vydělili 17 větších či menších relativně samostatných neolitických regionů (*Pavůl – Žápotocká 1979, obr. 1, 2; tíž 2007*). Jejich komplexním zpracováním a vzájemným porovnáním bychom měli získat co nejucelenější pohled na vývoj a šíření neolitických kultur. Této práci se účastní řada autorů (naposledy shrnuto *Žápotocká 2009*). Mimo trvale osídlené regiony se v okrajových oblastech země vyskytují ojedinelé lokality nevytvářející žádná seskupení. Ty jsme hodnotili jako izolovaná sídliště, ukazující na vyhledávání dalších vhodných poloh k sídlení (takovým, alespoň po určitou dobu úspěšně osazeným územím se ukázaly po nových průzkumech a výzkumech být jižní Čechy, označené dnes jako region 18: *Michálek – Pavůl – Vencl – Žápotocká 2000; Červenka 2008; Žápotocká 2011*), nebo jako osady – stanice zakládáné na komunikačních směrech spojujících trvale osídlené regiony. Jako průchozí oblast se jeví i Horní Poohří, kudy je prokázáno spojení po Ohři z bohatě osídleného Chomutovska a Žatecka směrem na západ přes Horní Franky na Mohan a dále až do Porýní (*Žápotocká 1986, Abb. 10*). Pro absenci trvalejšího osídlení zde svědčí i fakt, že už více než půl století nebyly na celém Karlovarsku odkryty nové lokality. Příčinou jsou zřejmě zdejší přírodní podmínky,

nevhodné pro neolitické zemědělství. Nelze ovšem vyloučit ani fakt, že průzkumu krajiny nebylo za posledních 60 let věnováno takové úsilí jako v podobných regionech s méně vhodnými přírodními podmínkami, jako např. v jižních Čechách, na Plzeňsku (*Metlička 2000*) nebo na pomezí Čech a Moravy (*Vích 2002; Končelová 2005*). Ukazuje se, že jako bezpodmínečná nutnost trvalého osídlení určité krajiny platí v neolitu souběh několika podmínek: 1) blízkost vodního zdroje, 2) absolutní výška do 400 m, 3) teplé až mírně teplé klima, 4) rovinná poloha a kvalitní půda (*Rulf 1979; 1983; Zápotocká 2009*).

Přírodní podmínky

Geologicky je Karlovarský kraj součástí Českého masivu. Geomorfologicky spadá do Krušnohorské subprovincie, s oblastmi: na severu Krušnohorská hornatina (Krušné hory a Smrčiny), ve středu Podkrušnohorská hornatina (sem patří všechny tři pánve na Ohři – Karlovarská, Sokolovská i největší Chebská), na jihu Karlovarská vrchovina (Doupovské Hory, Slavkovský les). Celý ráz krajiny je pahorkatinový.

Hydrologicky celé území spadá do povodí Ohře, jen jihovýchodní okraj do povodí Berounky (Střela, Úterský a Kosový potok). Kraj je hustě protkán říčkami a potoky, na severní straně prameníci v Krušných horách (Bystřice, Rolava, Svatava), na východě v Doupovských horách (Lomnice, Liboc, Blšanka) a na jihu v Slavkovském lese (Teplá, Pstruží potok). Do Chebské pánve ještě od západu přitéká Roslava a Odava. Celý kraj, zvláště chebská pánev, jsou vodou bohatě zásobené (*Tomášek 2007*).

Výškově je Karlovarský kraj velmi rozmanitý. Nejnížší polohy jsou na Ohři při V okraji kraje (hladina Ohře 320 m n. m.), ale již Karlovy Vary leží v 447 m a Cheb v 450 m; nejvýše sahají vrcholy Krušných hor (Klínovec 1244 m), Slavkovského lesa (Lesný 983) a Doupovských hor (Hradiště 934 m). Neolitické lokality dosahují v průměru 447 m n. m. (nejvýše Kynžvart: 570 m), ojedinělé kamenné nástroje se nacházejí v průměru ve výšce 560 m, koncentrace v Doupovských horách kolem 600 m n. m. V chebské pánvi činí průměr jen 447 m, z vyšších poloh nálezy chybí. Jediná lokalita – Dalovice (388 m n. m.) nepřekračuje izočáru 400 m. Svou nadmořskou výškou celý kraj včetně pánví neodpovídá neolitickým požadavkům.

Ani **klimatické poměry** v Karlovarském kraji nejsou pro zemědělství vhodné. Pouze údolí Ohře spolu se třemi kotlinami patří klimaticky ještě do mírně teplé, mírně vlhké pahorkatinové oblasti MT 6–7 s průměrnými teplotami 7–8°C a srážkami 550 (Chebsko) až 600–650 mm, pahorkatiny do MT 3–4 s průměrnými teplotami 6–7 stupňů a srážkami až 700 mm, hory na jižní i severní straně do mírně teplé, mírně vlhké až chladné vrchovinné oblasti MT 1 – CH 6–7. V počtu dní slunečního záření patří celý kraj i s pánvemi v Česku spolu se severními pohraničními horami k nejslabším (*Tolasz a kol. 2007*).

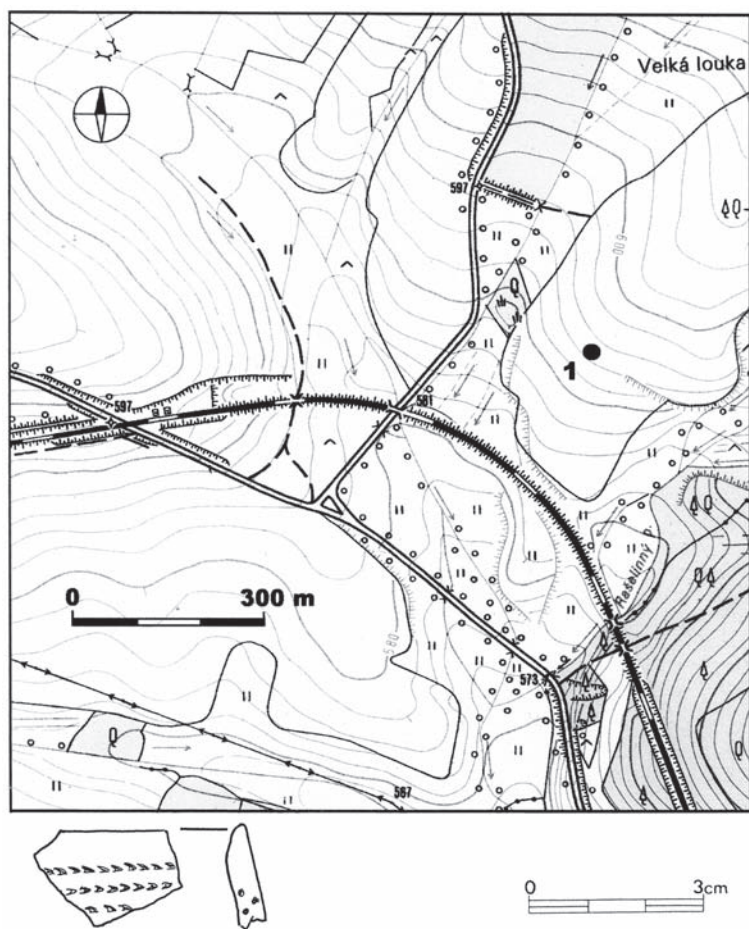
Pedologicky na celém území kraje převládají hnědé půdy různé kvality, pouze v Doupovských horách entrofní, v nižších polohách kolem Ohře pseudogleje a hnědé půdy oglejené, ve vyšších polohách HP kyselé, na Chebsku ostrovy rašeliných půd. Substrát tvoří kyselé, mírně výživné horniny; výjimkou jsou Doupovské hory s třetihorními vulkanity (čediče), v Chebské pánvi pak různorodé substráty jako spraše a sprašové hlíny, svahoviny, nivní sedimenty, písky a jíly (*Tomášek 2007*). Dnes jen 17% zdejšího území tvoří orná půda, ale téměř polovinu (44,1%) lesy.

Podle mapy potenciální přirozené **vegetace** kryly všechny tři pánve – Karlovarská, Sokolovská i Chebská acidofilní doubravy, oblast Doupovských hor květnaté bučiny a Krušné Hory i Karlovarskou pahorkatinu strdivkové bučiny s ostrůvky acidofilních borů. Samotné údolí Ohře od Sokolova na západ lemuje úzký pás lužních lesů (*Neuhäuslová a kol. 2001*).

Z podmínek nutných pro kvalitní a nepřetržitý vývoj neolitického osídlení plně *vyhovuje jen zásobování vodou*. Všechny ostatní (nadmořská výška, teplota, kvalita půd) jsou buď na samé hranici únosnosti nebo nevyhovují.

Vývoj pravěkého osídlení

Ojedinělé nálezy artefaktů ze **starší doby kamenné** (Tašovice, Jindřichov, Třebeň) uvedl do literatury *F. Prošek (1958, 13)* a datoval je do okruhu levalloisko-mousterských industrií. Od té doby se ve všech pracích o pravěkém osídlení horního Poohří tento údaj opakuje, jen při odborném zpracování tohoto dějinného úseku (*Vencl [ed.] – Fridrich 2007*) se s ním nesetkáme, ale také ani se žádnými novými nálezy, které by tuto etapu zde mohly osvětlit. Následující období – **mezolit** – se do

Obr. 10: Lázně Kynžvart, okr. Cheb. Zlomek vypíchané keramiky M Plzeň P58019 a poloha nálezu v terénu.

odborného povědomí dostalo výzkumem H. Schrollera a H. Zimmermana na hradišti ve Starém Lokti. Velkou zásluhu na jeho poznání měl poté F. Prošek, který nejen že shromáždil a datoval nálezy štípaných artefaktů v místních muzeích a sbírkách, ale sám se věnoval i intenzivnímu terénnímu průzkumu. Jeho zásluhou dnes patří horní Poohří k jedněm z nejlépe prozkoumaných a nejbohatších regionů v Čechách (Prošek 1958; Vencl [ed.] – Fridrich 2007, obr. 65).

Kultura s neolitickou keramikou lineární zde byla také prvně rozpoznána až ve čtyřicátých letech pouze na dvou lokalitách a podobně jako v předcházejících případech jí od té doby nepřibýlo. Z doby kultury s vypíchanou keramikou je stále znám jediný nález.

Situace v následujícím eneolitu je obdobná. Měděná sekera typu Altheim, var. Bygholm z Františkových Lázní spadá do širšího rámce staršího/středního eneolitu (Blažek – Dobeš 1990, 131). Okolnosti ani přesná poloha nálezu ze Smilova (Koutecký 1980, 108; NZ ARÚ 364/75, 849/92) nejsou jasné,

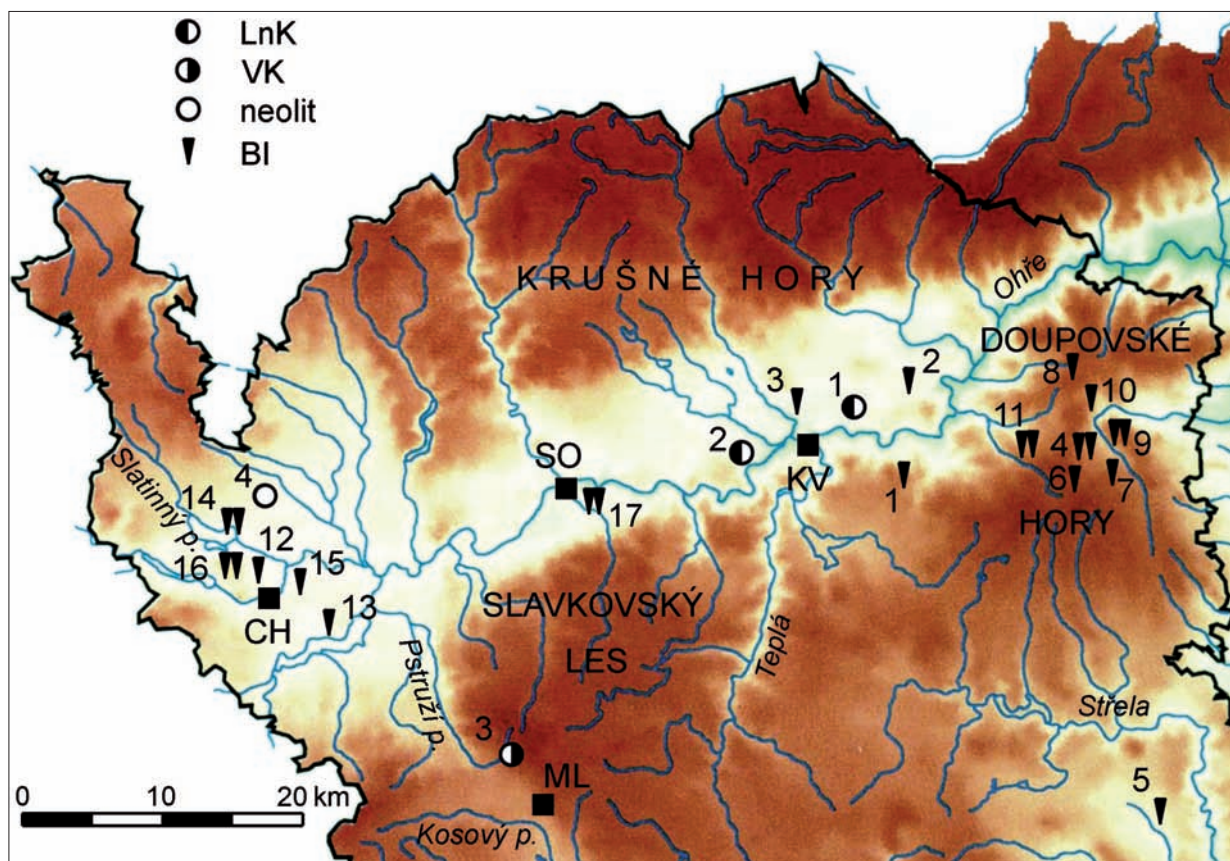
podle okrajového zlomku s plastickou páskou patří nejspíše do středního až mladšího eneolitu. Nález ze Smilova, ležícího na levém břehu Ohře na samém východním okraji kraje, ukazuje v návaznosti na lokality na Kadaňsku na využívání cesty přímo po Ohři. Jediný pravděpodobný hrobový nález, pohárek z Jindřichova, je datován až do kultury zvoncovitých pohárů (Hájek 1968, 31), sekeromlat z Močidlce patří kultuře šňůrové – oba nálezy tedy spadají až do mladšího eneolitu.

Ve starší až střední době bronzové zůstalo celé horní Poohří prakticky neosídlené (Pleinerová 1966). Změna nastala až v mladší době bronzové s nástupem popelnicových polí, kdy dochází k výraznému místnímu rozvoji chebské skupiny popelnicových polí (Plesl 1958; týž 1961). Od té doby již můžeme pozorovat souvislé, i když stále řídké, osídlení kraje, které vrcholí ve středověku.

Datování neolitické keramiky

Z období lineární keramiky známe sice jen dvě lokality, ale kvantita nálezů v obou případech svědčí pro existenci sídelních areálů. Obě lokality leží nedaleko od sebe přímo na Ohři, Tašovice dokonce ve strategické poloze na ostrožně nad řekou.

Soubor z Dalovic, deponovaný dnes v muzeu v Karlových Varech, ovšem neodpovídá plně původní publikaci ani nálezu zpráve ze 40. let. Za jisté považujeme artefakty vyobrazené Karellem (obr. 3; 5), za vysoce pravděpodobné i ty vyobrazené i v NZ (obr. 4:8–15). Tento soubor, jen se čtyřmi zdobenými zlomky, lze řadit podle vyplňované pásky do druhé poloviny středního stupně LnK IIc–d, podle žebříčku a přesekávané linky až na počátek mladšího stupně LnK III (Pavlu [ed.] – Žápotocká 2007, obr. 9). Ostatní střepy, zařazené do Dalovic až J. Koudelkou či L. Hájkem, jsou z hlediska provenience sporné, i když se chronologicky příliš neliší (více vyplňované pásky). Nejbližší analogie známe ze sídliště na Kadaňsku (Rada 1981, obr. 6; Koutecký 2008, obr. 6); bohatý materiál, získaný v této oblasti při velkoplošných výzkumech, zůstává bohužel nepublikovaný.

Obr. 11: Karlovarský kraj – Horní Poodří v neolitu. Kruh – keramika: 1 – Dalovice; 2 – Tašovice; 3 – Lázně Kynžvart; 4 – Žírovice. Trojúhelník – broušené kamenné nástroje neolitické i eneolitické (jedna značka = 1 kus, dvě = 2 a více): 1–17 viz seznam nalezišť. (Podklad mapy Chytráček – Metlička 2004, Karta 2)

Spíše ještě do druhé poloviny středního stupně LnK lze datovat keramiku z **Tašovic**, a to jak zlomky vyobrazené v původní nálezové zprávě (**obr. 7:4–7; 8:1–7**), tak i ty, které byly inventovány J. Koudelkou po válce (**obr. 7:1–3, 9–15**).

Jednoznačné je datování okrajového zlomku **vypíchané keramiky** z **Lázní Kynžvartu** (**obr. 10**): podle malého střídavého dvojvpichu a hruškovitého tvaru náleží do staršího stupně VK II. Analogie k ní najdeme ve všech sousedních regionech, na Kadaňsku (Vikletice), Rakovnicku (Hořovičky) i Plzeňsku (Kyšice). Ze všech tří směrů mohlo dojít k průniku do krajiny na jižním okraji Slavkovského lesa, neboť přesně zde se nachází rozvodí potoků směřujících do Ohře (Teplá, Pstruží potok), k jihu do Mže (Kosový potok) a nelze vyloučit ani cestu z Rakovnicka po Střele a Úterském potoce. Pro žádnou z těchto cest však nemáme bezpečné důkazy.

Keramiku neolitického rázu ze tří lokalit z chebské pánve nelze přesně přiřadit k žádné kulturní skupině. Všichni autoři se zmiňují jen o drobných „neolitických“ střepích, nelze však vyloučit, že by – i s ohledem na převahu kamenných

nástrojů eneolitického stáří (do neolitu je datován jen klín z Dolnice) – mohlo jít o zlomky až z tohoto období.

Kamenné nástroje

Při pohledu na mapu na **obr. 11** zarazí na první pohled jejich koncentrace v Doupovských horách (s průměrnou výškou kolem 600 m n. m.), odkud dosud není znám jediný nález keramiky, avšak téměř polovina všech kamenných broušených nástrojů. Zásahu na tomto množství lze nejspíše připsat místním sběratelům nebo pracovníkům muzea, o nichž bohužel chybí informace. Broušená industrie (18 ks) pochází minimálně z devíti někdejších katastrů. Celá sbírka z Doupovského muzea byla po 2. světové válce převedena bez dokumentace do Karlových Varů. V době existence vojenského újezdu byl evidován jediný nález, v r. 1981 (*Hereit 2000, 144*).

Kamenné nástroje, jak neolitické (5–7) tak eneolitické (11–13), se nacházely hlavně v blízkém okolí Doupova, což může mít několik vysvětlení:

Kraj-okres	Rozloha v km ²	Počet lokalit	km ² na lokalitu	K	% z počtu lokalit	km ² na lokalitu	KI	% z počtu lokalit	km ² na lokalitu	Mezolit	km ² na lokalitu
Cheb	1045,9	7	149,3	2	28,5	522,9	5	71,5	209,2	12	87,1
Karlovy Vary	1514,9	13	116,5	2	15,3	757,4	11	84,7	137,7	6	252,4
Sokolov	723,6	1	723,5	0	0	0	1	100,0	723,5	2	361,5
Kraj Karlovy Vary	3314,4	21	157,8	4	19,0	828,6	17	81,0	194,9	20	165,7
České Budějovice	1638,3	22	74,4	8	36,4	204,8	14	63,6	117,0	6	273,1
Český Krumlov	1615,0	10	161,5	1	10,0	1615,0	9	90,0	179,4	6	269,2
Jindřichův Hradec	1943,7	35	52,7	2	5,7	971,8	33	94,3	55,5	2	971,9
Písek	1126,8	19	59,3	6	31,6	187,8	13	68,4	86,6	26	43,3
Prachatice	1375,0	6	229,1	1	16,6	1375,0	5	83,4	275,0	6	229,2
Strakonice	1032,1	12	86,0	2	16,6	540,0	10	83,4	103,2	26	39,7
Tábor	1326,0	39	34,0	1	2,6	1326,0	38	97,4	34,9	2	221,0
Jižní Čechy	10056,9	143	70,3	21	14,7	478,9	122	86,5	86,6	78	128,9
Plzeňský kraj	7561,3	61	123,9	22	36,1	343,6	39	63,9	112,4	2	3780,6
Litoměřice	1032,2	161	6,4	86	53,5	12,0	75	46,5	13,8	1	1032,2
Rakovník	896,3	57	15,7	31	54,4	28,9	26	45,6	34,4	0	0
Hořovice	582,0	33	17,6	15	45,4	38,8	18	54,6	32,3	2	291,0

Tab. 3: Srovnání hustoty neolitických lokalit ve vybraných okresech a krajích Čech

a) Takový územní rozptyl odpovídá velikosti a dostupnosti sběrného území místních sběratelů, aniž by odrážel skutečný neolitický zásah. S podobnou situací se setkáváme často na celém území Čech, např. na Rakovnicku v důsledku činnosti F. Hammera, či na Litoměřicku K. Lichtenfelda (*Žápotočká 2007; táž 2009*).

b) Doupovské hory jsou vulkanického původu a klimatické i vegetační podmínky zde byly poměrně příznivé. Zdejší listnaté lesy tak mohly být vhodným prostředím pro získávání dřeva na stavby domů, pro lov i sběr lesních plodů či krmivo pro dobytek. Vzdálené jsou jen ca 15 km jak z Podbořanska a Kadaňska na východě, tak ze sídlišť na Karlovarsku na západě.

c) Na třetí příčinu zdejší koncentrace upozorňuje P. Hereit (2000, 161). Rozmístění nálezů může odpovídat cestě přecházející tuto oblast od východu po Liboci k Doupovu a dále na západ údolím Lomnice k Ohři. Neolitické osídlení západní části středního Poohří bylo v posledních letech systematicky zkoumáno rozsáhlými plošnými výzkumy během stavby Nechranické přehrady (*Koutecký 1965; Buchvaldek – Koutecký 1970; Žápotočká 1986*) i v oblasti těžby severočeských hnědouhelných dolů, zvláště v mikroregionu Lužického potoka a Pětipeské pánve (*Černá [Hrsqb.] 1987; Smrž 1994; Rada 1981*). M. Zápotocký při sledování vztahu eneolitických výšinných sídlišť a dálkových komunikací vyobrazuje obě trasy od Žatce na Karlovarsko – po Ohři i přes Doupovské hory – podle historických zpráv a map (*Žápotočká*

2000 obr. 1, s další lit.). Z. Smrž a F. Mladý pozorují toto spojení v mladší době bronzové a své pozorování dokládají silným zastoupením mnoha druhů teplomilné flóry šířící se na Karlovarsko právě přes Doupovské hory, kdežto v údolí Ohře mezi Kláštercem nad Ohří a Ostrovem chybí (*Smrž – Mladý 1979, obr. 15*). Také výškové poměry a klimatické příznaky (teplotní, sněhové, teplota půdy i fenologické jevy) vyznačují tuto trasu jako nejvýhodnější (*Tolasz a kol. 2007, mapy jednotlivých znaků*). Cesta zanikla až vybudováním vojenského újezdu.

Druhou nálezovou koncentraci pozorujeme v západní části chebské kotliny, kde převažují eneolitické nástroje včetně měděné sekery z Františkových Lázní. Z Jindřichova pochází džbánček k. zvoncovitých pohárů a ze tří dalších lokalit keramické zlomky neo- či eneolitické. Poměr ca čtyř katastrů s keramikou ku třem až čtyřem s ojedinělými kamennými nástroji odpovídá normálním sídelním regionům (**tab. 2**). V Chebu a okolí, vzhledem k průzkumům a budování lázeňských objektů, se intenzivní zájem o pravěké nálezy naplno rozvinul již koncem 19. století (*Šebesta 1976*) a důsledkem může být zvýšený počet nálezů oproti Karlovarsku.

Podobné poměry – dvě lokality s keramikou ku třem s ojedinělými nástroji vidíme i v Karlovarské kotlině, dva sekeromlaty v úzké sokolovské pánvi přímo u řeky podporují předpoklad využití trasy V–Z přímo po Ohři.

Ojedinělý nález neolitického sekeromlatu pod svahem hradu na Andělské hoře (717 m n. m.)

nevyklučuje, že by mohlo jít o votivní nález, podobně jaké jsou známé z výrazných sopečných kopců Českého středohoří (Zápotocká – Zápotocký 2010).

Srovnání s jinými neolitickými regiony

Na **tab. 2** jsme porovnali hustotu neolitických lokalit v regionech s podmínkami pro trvalejší osídlení optimálními (Litoměřicko), dobrými (Rakovnicko, Hořovicko) a nevhodnými (jižní Čechy, horní Poohří). Ne všechny regiony jsou dnes zpracované podle shodných kritérií, výsledky srovnání jsou tedy nutně jen orientační. V prvním sloupci je rozloha v km², na druhém počet katastrů (ne lokalit) se všemi neolitickými nálezy a výpočet, kolik km² připadá na jeden nález; podobně i následující sloupce s předpokládanými sídelními areály a s ojedinělými kamennými artefakty. V posledním sloupci je počet mezolitických lokalit. Data z Litoměřicka, Rakovnicka a jižních Čech jsou převzata z prací z posledních let (Zápotocká 2009; táž 2007; táž 2010), z Hořovicka a z Plzeňska ze starší práce (Zápotocká 1982; táž 1997) bez využití nových průzkumů (Metlička 2000; Stolz 2009). Mezolit, pokud nebyl v příslušném regionu zpracován (Vencl a kol. 2006), je podle mapy na obr. 65 v publikaci S. Vencla (ed.) a J. Fridricha (2007), kde jsou však uvedeny jen významnější lokality.

Nejbohatěji bylo osídleno **Litoměřicko**, kde průměrná nadmořská výška obcí s nálezy nepřekračuje 200 m, převažují zde černoze země a hnědozemě na spraši a teplotně spadá do teplé až mírně teplé oblasti. Na druhém místě je uzavřená **rakovnická kotlina**, kde průměrná výška lokalit je poměrně vysoká (380 m), jsou zde ale příznivé klimatické podmínky a kvalitní hnědozemě a hnědé půdy; o něco horší půdy jsou na **Hořovicku**. Ve všech třech regionech je vyrovnaný počet dokladů sídelních areálů a počet ojedinělých nálezů kamenných nástrojů, rozestých mezi sídlišti, které se dají nejspíše vysvětlit jako pracovní ztráty.

Přírodní podmínky v **jižních Čechách** jsou méně příznivé. Ze všech 12 lokalit jen 5 nepřekračuje nadmořskou výšku 400 m (Český Krumlov 479 m). Oblast spadá ještě do mírně teplé oblasti, ale převažují podzolové a jílovité půdy. Celá krajina je pahorkatinového rázu, na jihu ohraničená vysokým pásmem Šumavy a Novohradských hor, od jižní Moravy oddělená výběžky Českomoravské vysočiny. Stopy sídelních areálů se kumulují

po obou stranách Vltavy v Českokubudějovické pánvi a na dolním toku Blanice (ovšem kumulace zde znamená jen 2–3 lokality). Markantně odlišný je zde poměr sídelních areálů a lokalit s ojedinělými nástroji – ca 1:6, zvláště v okrajových oblastech (Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Tábor).

Situace v horním Poohří je ve všech sledovaných faktorech obdobná jako v jižních Čechách: na jeden sídelní areál připadá minimálně 523 km², hustota kamenných nástrojů je až šestinásobně vyšší a též se koncentrují v terénech beze stop osídlení, nápadně často v Doupovských horách. Oba regiony se od nížinných zásadně liší i v hustotě mezolitického a neolitického osídlení. Podobná situace je i v dalších okrajových regionech Čech s horšími přírodními podmínkami (Děčínsko a Českolipsko, Ústeckoorlicko), vždy v oblastech, které sousedí s bohatě osídlenými neolitickými regiony. Chybí zde nejstarší lineární keramika (Vencl [ed.] – Fridrich 2007, obr. 16) a k jejímu průniku sem dochází až koncem střední až mladší fáze LnK (Pavlu [ed.] – Zápotocká 2007). Po srovnání mezolitického a neolitického osídlení jižních Čech jsem naznačila možný důvod vysokého počtu ojedinělé neolitické kamenné industrie jejím využíváním i pozděně mezolitickým obyvatelstvem. Vedla mě k tomu i obdobná situace v sousedním Horním Rakousku a Dolním Bavorsku (Zápotocká 2011). Situace v horním Poohří, jak jsme naznačili v předchozí kapitole, se zdá být poněkud odlišná. Zdá se, že v tomto případě se jednalo skutečně o průchozí oblast a koncentrace v Doupovských horách má jinou příčinu.

Závěr

Cílem práce bylo zhodnotit neolitické osídlení horního Poohří, zjistit, zda jde o sídelní region či o region „průchozí“, v němž k samostatnému rozvoji neolitického osídlení nedošlo. Ve čtyřicátých letech minulého století zde sice byly prozkoumány dvě lokality s lineární keramikou, z nich ale nálezy z Tašovic byly, jako údajně cizí materiál, v sedmdesátých letech z fondu muzea odstraněny. V prvé řadě bylo tak třeba zjistit skutečný stav nálezové situace. Po prostudování všech zachovaných zpráv a materiálu, můžeme uzavřít:

1. **Dalovice**: O pravosti nálezu, získaného při odborném výzkumu, řádně dokumentovaného a publikovaného, nejsou pochyby. Ať už pahorek byl původní sídlištní polohou, nebo byl navršen z dovezeného materiálu, nálezy pocházejí z blízkého okolí.

Složení a počet nálezů se u jednotlivých autorů liší. Za neolitické nálezy skutečně Karellem z pahorku vyzvednuté můžeme tedy považovat jednoznačně materiál jím publikovaný a s velkou pravděpodobností i nálezy kreslené v A. f. V. O původu dalších, jak z Koudelkova, tak Hájkova inventáře informace chybí.

2. Tašovice: Lineární keramika nalezená v poloze Starý Locket v Tašovicích je dnes nezvěstná. Důvodem, proč ji L. Hájek vyřadil z fondu muzea, měl být „hladký“ povrch střepů a nevhodná poloha u břehu Ohře v poloze Stahlenhof. Podle popisu H. Zimmermanna ovšem jáma byla vyzvednuta přímo na ploše hradiště Starý Locket, v pískovně sedláka Schmidta ze Stahlenhofu. Proto, i z výše jmenovaných důvodů, soudím, že i v případě Tašovic se jedná o původní sídlištní areál kultury s lineární keramikou. spolehlivě artefakty dokumentovaný v A. f. V. Co se týče vypíchané keramiky, nemáme důvod považovat ji za místní materiál.

3. Lázně Kynžvart: Jde o zcela ojedinělý nález zlomku vypíchané keramiky, zřejmě však autentický, naznačující existenci sídelního areálu. Cesta přes Karlovarsko a Chebsko od Kadaňska je věrohodně prokázána hroby s vypíchanou keramikou z Vikletic na Chomutovsku a styky s Podbořanskem ojedinělými kamennými nástroji v Doupovských horách, s Plzeňskem od jihu po Střele a Kosovém potoce.

4. Žírovice, Dolnice, Střížov (Cheb): Ze všech tří lokalit jsou zmiňovány drobné nezdobené střepe podle materiálu hodnocené jako neolitické. Střep

LnK (Plesl 1958, obr. 2:7) není ze Žírovic ale z Tašovic. Všechny tři lokality lze označit za neolitické pouze s rezervou, tzn. s předpokladem, že jsme schopni jen podle materiálu několika atypických střepů určit jejich chronologické zařazení. Nevylučujeme, že mohly pocházet až z eneolitu.

5. Závěr: Podle dostupných údajů byly v Karlovarském kraji dokumentovány pouze dvě lokality s lineární keramikou (Dalovice a Tašovice), jedna s keramikou vypíchanou (Lázně Kynžvart) a jedna, maximálně až tři na Chebsku, které by bylo možné označit jako neolitické či eneolitické (Žírovice, Dolnice, Střížov). Kromě nich byly z více než 17 obcí získány ojedinělé neolitické i eneolitické broušené kamenné nástroje. Z toho důvodu nemůžeme celé horní Poohří zařadit mezi sídelní regiony, ale hodnotíme ho jako *důležité průchozí území* přes než vedla cesta z Čech na západ přes Horní Franky do Pomohání. Krátkodobé lokality na Ohři a jednotlivé kamenné nástroje zvláště v oblasti Doupovských hor existenci této trasy vyznačují.

P. S.

Apeluji zde na všechny kolegy a kolegyně, kteří by se s nálezy z Tašovic či záznamy o nich někde setkali, aby na ně upozornili nejlépe oddělení pravěku Západočeského muzea v Plzni, kam údajně měly být předány. Nadějí je, že archeologové na Karlovarsku se budou jednou věnovat též historii období krátce po válce a v neprobádaných fondech a archivu muzea naleznou vysvětlení.

Příloha 1

Dopis Ladislava Hájka z 5. 3. 1979 k pravosti neolitických nálezů z Tašovic (archiv autorky):

Vážená paní doktorko,

Především s manželem přijměte srdečný pozdrav ode mne a manželky.

Jak mi telefonoval Toníček Beneš, zajímá Vás naleziště Tašovice, „Stahlhof“ (někdy psáno „Stahlhof“), odkud má pocházet volutová keramika (viz E. Plesl, Karlovarsko, Vlastivědný sborník, K. V. 1958, str. 24, pozn. 5/ AÚ č. j. 5747/52 a E. Šimek, Chebsko, str. 112). Tohoto domnělého nálezu, uvedeného jako Jenišov (obec, kam dříve Tašovice patřily), se týkají i zprávy AÚ č. j. 3285/46 a 3286/46, zřejmě převzaté z býv. Amtu f. Vorgeschichte v Teplicích.

Zřejmě se jedná o nedorozumění a záměnu se střepe hradištními. Ve starém inventáři Antona Pitroffa, zakladatele musea (měl obsáhlé sbírky, které i s domem daroval obci a tak založil zdejší museum), je zapsáno: M/84 14 Tonscherben, Bandmuster, gefunden bei den Ringwallen b. Stahlhof.

Tento dům, původně zřejmě výletní restaurace, je na břehu Ohře pod slovanským hradištěm, v poloze, kde kromě pobřežní cesty hned mírně a dál příkře stoupá stráň k hradišti, které je nad ním a kde žádné sídliště nemohlo být. Tyto střepe, u nichž na některých je původní čisto M/84 zachováno, jsou slovanské, s vlnkami a pod., řazenými v pásech, takže správně mělo být uvedeno „mit Wellenbandmuster“. A z tohoto Bandmustru vznikl výklad pásková a konečně volutová. Na hradišti kopalो víc badatelů, kromě

jiného i Knor a Prošek, ale žádné volutové střepy nenašli. V muzeu jsou odtud jen dva střepy knovízské, a snad knovízské střepy našel i Prošek.

V inventáři, pořízeném býv. ředitelem musea Koudelkou, byly sice pod inv. č. 172–176 zapsány volutové a snad i vypíchané střepy, u nichž jako naleziště je zapsáno Tašovice, Stahlhof, ale jde o omyl. Tyto střepy podle povrchu (je hladký), nemohou pocházet z Karlovarska, kde střepy, až na řídké výjimky, jsou silně korodovány i u mladších kultur. Sbírký byly za okupace zabaleny do beden, střepy, volně uložené ve víčkách nebo ve spodkách krabic byly mnohdy rozsypány a pomíchány. A tak Koudelka v dobrém úmyslu a nedopatřením zapsal střepy, pocházející s největší pravděpodobností z Malé Černoce, jako střepy č. inv. 184–188. Střepy z cizích nalezišť jsem vyřadil a museum je předalo Krajskému muzeu v Plzni. V muzeu ve Varech jsou jediné střepy, nalezené při výzkumu „Hausbergu“ v Dalovicích, které uveřejnil V. Karell v Sudetě NF 1941–42, 79n., tab. 20, které však pocházejí z násypu tělesa, na němž byla tvrzka vystavena, ale mohou zřejmě pocházet jen z nejbližšího okolí, protože na násep zřejmě hlína a jiný materiál nebyly snad dováženy z daleka. Podařilo se mi při inventarizaci nalézt ve sklepě starý materiál, a mezi ním, kromě materiálu středověkého, byly i tyto volutové střepy, které mají většinou silně korodovaný povrch. Kdybyste měla zájem, půjčil bych Vám svůj soupis, určený pro exp. V Plzni.

O nezodpovědné inventarizaci po válce jsem se přesvědčil i v jiných případech, kdy střep, zlomený na dva kusy, byl znovu zapsán pod dvěma nalezišti.

Vy jste si patrně kreslila střepy č. inv. 172–176 a střepy č. inv. 184–188. Podle zachovalosti pocházejí pravděpodobně všechny z Malé Černoce (zapsáno chybně jako z Malé Černice).

Tím je patrně chybný zápis ve starém inventáři vysvětlen a i to, jak došlo k chybnému určení podle zápisu „pásková“ nebo „volutová“.

Doufám, že jsem Vám vše vysvětlil a prosím, kdybyste měla další dotazy, abyste mi znovu napsala.

S pozdravem Vám oběma i od manželky.

L. Hájek.

Literatura

- Bařtová, D. 1964: *Vývoj pravěkého osídlení v povodí Střely. Archeologické rozhledy 36, 156–172.*
- Beneš, A. 1970: *Žimutice, první neolitické sídliště v jižních Čechách. Archeologické rozhledy 22, 658–677.*
- 1972: 275. *Žimutice, o. České Budějovice. Výzkumy v Čechách 1969, 193–194.*
- 1977: *Současný stav prospekce nových neolitických a eneolitických lokalit v jižních a jihozápadních Čechách. Sborník prací FFBU E 20–21 (1975–1976), Symposium Těšetice-Kyjovice 1974, 15–23.*
- 1978–1979: 177. *Lázně Kynžvart, okr. Cheb. BŽO, 62.*
- Beneš, A. – Hájek, L. 1970: 245. *Tašovice, k. o. Doubí, o. Karlovy Vary. BŽO, 150.*
- Bergmann, A. 1928: *Vorläufiger Bericht über Wallgrabungen in Westböhmen, Sudeta IV, 69–72.*
- Blažek, J. – Dobeš, M. 1990: *Nálezy měděných seker a sekeromlatů z oblasti a muzeí severozápadních Čech. Litoměřicko 25, 131–155.*
- Budínský, P. 1981: *Archeologické nálezy z Lounska a z území mimo Severočeský kraj ve sbírce teplického muzea. Teplice.*
- Buchvaldek, M. – Koutecký, D. 1970: *Vikletice. Ein schnurkeramisches Gräberfeld. Praha.*
- Černá, E. (Hrsg.) 1987: *Archaeologische Rettungstätigkeit in den Braunkohlengebieten und die Problematik der siedlungsgeschichtlichen Forschung. Prag.*
- Červenka, E. 2008: *Neolit a eneolit v jižních Čechách. Rkp. magisterská práce, Universita Plzeň.*
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: *Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.*
- Gnirs, A. 1928: *Elbogen bei Karlsbad. Elbogen.*
- 1996: *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in dem Bezirk Karlsbad (Prag 1933). Collegium Carolinum München.*
- Hájek, L. 1968: *Kultura zvoncovitých pohárů v Čechách. ASM 5, Praha.*
- Hereit, P. 2000: *Dějiny nejstaršího osídlení Doupovska. Sborník Žápadočeského muzea v Plzni, Historie 15, 117–175.*
- Hiersche, R. 1948: *Postup pravěkých nálezů na Chebsku. Rkp. psaný pro Dr. Šimka, archiv ARÚ čj. 4000/78.*
- Hofmann, J. 1906: *Die Wallburg „Alt-Elbogen“. Unser Egerland 10, 199.*
- Karell, V. 1939: *Der Dallwitzer Hausberg. Karlsbader historisches Jahrbuch, 137–138.*

- 1941/42: *Der Dallwitzter Turmhügel. Sudeta NF 2*, 79–83.
- Klsák, J. – Prekop, F. – Svoboda, L. – Šebesta, P. – Tajer, J. 2011: *Sto let terénní archeologie v Karlovarském kraji. Karlovy Vary.*
- Knor, A. 1951: *Slovanské hradisko v Jenišově-Tašovicích. Archeologické rozhledy 3*, 16–26.
- Končelová, M. 2005: *Struktura osídlení s lineární keramikou ve východních Čechách. Archeologické rozhledy 57*, 281–300.
- Koutecký, D. 1965: *Neolitický dům z Vikletic. Památky archeologické 56*, 584–604.
- 1980: *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1953–1972. Archeologické studijní materiály 13. Praha.*
- 2008: *Neolitické a knovízské sídliště v Roztylech, okr. Chomutov, Ústecký kraj – objekty s lidskými kostmi. In: Archeologické výzkumy v Severozápadních Čechách 2003–2007. Sborník k životnímu jubileu Ž. Smrže. Most, 109–127.*
- Michálek, J. – Pavlů, I. – Vencl, S. – Žápotocká, M. 2000: *Nová neolitická sídliště (LnK a StK) a žárový hrob (StK) v Radčicích, okr. Strakonice, v jižních Čechách. Památky archeologické – Supplementum 13, sborník 7. Rula. Praha, 266–302.*
- Metlička, M. 2000: *Rozšiřování sídlištní oikumeny a současný stav poznání kultury s lineární keramikou v západních Čechách. Památka archeologické – Supplementum 13, 247–254.*
- Neuhäuslová, J. a kol. 2001: *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.*
- Pavlů, I. 1972: *Problém neolitického osídlení jižních Čech (Předběžná zpráva o výzkumu v Žimuticích 1970). Archeologické rozhledy 24*, 260–268.
- 2001: *Lineární keramika z neolitického sídliště v Žimuticích. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14*, 5–52.
- Pavlů, I. – Žápotocká, M. 1979: *Současný stav a úkoly studia neolitu v Čechách. Památky archeologické 70*, 281–318.
- Pavlů, I. (ed.) – Žápotocká, M. 2007: *Archeologie pravěkých Čech. 3. Neolit. Praha.*
- Pleinerová, I. 1966: *Únětická kultura v oblasti Krušných hor a jejím sousedství. Památky archeologické 57*, 339–455.
- Plesl, E. 1958: *Horní Poohří v pravěku. I. Vývoj poznání pravěkého osídlení. III. Od nejstarších zemědělců do počátků dějin. Karlovarsko. Vlastivědný sborník. Karlovy Vary, 5–11, 23–31.*
- 1961: *Lužická kultura v severozápadních Čechách. Praha, 1961.*
- E. 1972: *Pravěké nálezy ze slatin u Františkových Lázní. Památky archeologické 63*, 375–420.
- Plesl, E. – Hájek, L. – Martínek, J. 1983: *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a v Sokolově. Karlovy Vary.*
- Prošek, F. 1951: *Mezolitická chata v Tašovicích, Archeologické rozhledy 3*, 12–15.
- 1952: *Žbytky slovanského srubu na Starém Lokti u Jenišova-Tašovic, Archeologické rozhledy 4*, 452–453.
- 1958: *Horní Poohří v pravěku. II. Osídlení starší a střední doby kamenné. Karlovarsko. Vlastivědný sborník. Karlovy Vary, 13–22.*
- Rada, I. 1981: *Výzkum lineárního sídliště v Chotěbudicích v r. 1974. Archeologické rozhledy 33*, 3–18.
- Rulf, J. 1979: *K relativní hustotě osídlení Čech v neolitu a eneolitu. Archeologické rozhledy 31*, 176–191.
- 1983: *Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu. Památky archeologické 74*, 35–95.
- Schroller, H. 1940: *Erstmalig Steinzeitfunde im Egerland. Feuersteinwaffen in dem Burgwall „Alt-Elbogen“. Die Zeit am 27. 6. 1940.*
- Sklenář, K. 1992: *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. NM Praha.*
- Smrž, Ž. 1994: *Vývoj osídlení v mikroregionu Lužického potoka na Kadaňsku (severozápadní Čechy). Archeologické rozhledy 46*, 345–393.
- Smrž, Ž. – Mladý, F. 1979: *Výšinné sídliště knovízské kultury na vrchu Špičák u Mikulovic, okr. Chomutov. Archeologické rozhledy 31*, 27–53.
- Soukupová, D. 1983: *Nová eneolitická sídliště v okrese Plzeň-sever. Archeologické rozhledy 35*, 148–157.
- Steidl, J. O. 1935: *Vor- und frühgeschichte im Egerland. 1. Eine Darstellung der Siedlungs- und Fundstellen bis Ende 1935. 2. Neuaufgefundene steinzeitliche Werkzeuge. 3. Feuersteinfunde und vorgeschichtliche Werkzeuge, 1941. Rkp. archiv ARÚ č. j. 3890/46.*
- Steklá, M. 1957: *K problematice mladší fáze kultury nejstarších zemědělců v Čechách. Rkp. dipl. práce, KU Praha.*
- Stolz, D. 2009: *Neolitické a neolitické osídlení Hořovické kotliny se zaměřením na kamennou industrii. Rkp. Diss. Práce, UK Praha.*
- Šebesta, P. 1976: *Muzeum v Chebu. Katalog archeologické sbírky. Zprávy Československé společnosti archeologické 18*, 1–28.
- 2003: *Eine große Lücke in der Siedlungsgeschichte des historischen Eggerlandes. Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen. 12. Treffen. Rahden/Westf., 242–248.*

- 2008: *Nové pravěké lokality na Chebsku. Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2003–2007. Sborník ž. Smrže. Most, 103–107.*
- Šimek, E. 1955: *Chebsko – dnešní nejzápadnější slovanské území – v staré době. Brno.*
- Tolasz, R. a kol. 2007: *Atlas podnebí Česka. Praha – Olomouc.*
- Tomášek, 2007: *Půdy České republiky. Praha.*
- Vencl, S. a kol. 2006: *Nejstarší osídlení jižních Čech. Praha.*
- Vencl, S. (ed.) 2007: *Archeologie pravěkých Čech 2. Paleolit a mezolit. Praha.*
- Vich, D. 2002: *Neolitické osídlení Litomyšlska a Vysokomýtska. Pomezí Čech a Moravy 5, 7–78.*
- Žápotocká, M. 1982: *Chlustina, okr. Beroun. Příspěvek k neolitickému osídlení Hořovicka. Archeologické rozhledy 34, 121–159.*
- 1986: *Die Brandgräber von Vikletice – ein Beitrag zum chronologischen Verhältnis von Stich- und Rheinbandkeramik. Archeologické rozhledy 38, 623–649.*
- 1997: *Zur Besiedlung des Pilsener Beckens im Neolithikum. Resumé der Vorträge 6. Espelkamp, 25–31.*
- 2007: *Osídlení okresu Rakovník v době kultury s vypíchanou keramikou. Archeologické rozhledy 59, 219–277.*
- 2009: *Neolitické sídelní regiony v Čechách (ca 5300–4400 př. Kr.). Region Litoměřicko. Archeologické studijní materiály 18. Praha.*
- 2011: *Neolithische Siedlungsregionen in Böhmen. Die Region Südböhmen. Fines Transire 20, 113–128.*
- Žápotocká, M. – Žápotocký, M. 2010: *Kult hor v neolitu? Neolitické a eneolitické nálezy z hor a vrchů Českého středohoří. In: Fridrichová-Sýkorová, I. (ed.): Ecce homo. In memoriam Jan Fridrich. Praha, 330–347.*
- Žápotocký, M. 2000: *Eneolitická výšinná sídliště a komunikace. Památky archeologické – Supplementum 13. Sborník J. Rulfa. Praha, 480–488.*

Seznam zkratek

AÚ	Archeologický ústav Praha do r. 1990
ARÚ	Archeologický ústav Praha dnes
LnK	kultura s lineární keramikou
VK	kultura s vypíchanou keramikou
K	keramika
BI	broušená industrie
ŠI	štípaná industrie
M	muzeum
M KV	Muzeum Karlovy Vary
A. f. V.	Amt für Vorgeschichte

Neolithische Siedlungsregionen in Böhmen: Region Oberes Egertal – Kreis Karlovy Vary

Der nordwestliche Teil der Tschechischen Republik – die Region Oberes Egertal, von der Verwaltung her gesehen der heutige Bezirk Karlovy Vary mit den Kreisen Cheb, Karlovy Vary und Sokolov, blieb im Neolithikum praktisch unbesiedelt.

Das Ziel der Arbeit war es alle bisherigen Angaben zu bewerten und festzustellen, ob es sich um ein Siedlungsregion oder ein „Durchgangsgebiet“ ohne selbstständige Entwicklung neolithischer Besiedlung handelt. In den 40er Jahren des vergangenen Jahrhunderts wurden hier zwar zwei Fundstellen mit Linear-keramik untersucht (Dalovice, Tašovice), aber die Funde aus Tašovice wurden, als angeblich fremdartiges Material, in den 70er Jahren aus dem Museumfonds entfernt (**Anlage 1; Plesl – Hájek – Martínek 1983**) und sie werden auch in der neuesten Bearbeitung nicht erwähnt (*Klsák – Prekop – Svoboda – Šebesta – Tájler 2011*). In erster Reihe war es also nötig den tatsächlichen Stand der Fundsituation festzustellen. Nach einer Untersuchung der in der Literatur, den Archiven und Museen erhaltenen Berichte und Funde können wir abschließend feststellen:

Dalovice: Über die Echtheit des bei einer fachmäßigen Untersuchung gewonnenen, ordentlich dokumentierten und publizierten Fundes (*Karell 1941/42, 79*) bestehen keine Zweifel. Ob der Hügel eine ursprüngliche Siedlungslage war oder aus hierhergebrachtem Material aufgehäuft wurde, die Funde kommen aus nächster Umgebung. Die Zusammensetzung und Anzahl der Funde ist bei den einzelnen Verfassern unterschiedlich. Als neolithische tatsächlich von Karell aus dem Hügel ausgehobene Funde können wir eindeutig das von ihm publizierte Material betrachten (**Abb. 3**) und mit großer Wahrscheinlichkeit auch die in A.f.V. (**Abb. 4: 8–15; 5**) in vierzigsten Jahren gezeichneten Funde. Über den Ursprung von weiteren, die sich sowohl in Koudelkas als auch in Hájeks Inventar befinden, fehlen die Angaben (**Tab. 1a–b**).

Tašovice: Die in der Lage Starý Locket in Tašovice entdeckte Grube mit Linearkeramik ist heute nicht auffindbar. Der Grund, warum sie L. Hájek aus dem Museumsfonds ausgesondert hat, soll die „glatte“ Scherbenoberfläche gewesen sein und die unpassende Lage am Egerufer in der Lage Stahlenhof. Nach der Beschreibung von H. Zimmermann wurde die Grube jedoch direkt auf der Burgwallfläche Starý Locket ausgehoben, in der Sandgrube des Bauern Schmidt aus Stahlenhof (*NŽ ARÚ čj. 5016/52*), und im M Karlovy Vary deponierte Linearkeramikfunde aus Tašovice erwähnt auch *H. Schroller (1940)*. Deshalb bin ich der Meinung, dass es sich auch im Fall von Tašovice um ein ursprüngliches Siedlungsareal der Linearkeramik handelt, das durch Artefakte in A.f.V. (**Abb. 7: 4–7**) zuverlässig dokumentiert ist. Was die Stichbandkeramik betrifft, wird sie in keinem der genannten A.f.V.-Berichte erwähnt und wir halten sie, ebenso wie L. Hájek, nicht für örtliches Material aber vielleicht aus Malá Černoc, Kr. Louny.

Lázně Kynžvart: Es handelt sich um einen einmaligen, offensichtlich aber authentischen Fund eines Stichbandkeramikscherbens, der die Existenz eines Siedlungsareals andeutet. Der Weg der Neolithiker in die Region Karlovy Vary und Cheb ist durch Gräber mit Stichbandkeramik aus Vikletice in der Region Chomutov bereits glaubwürdig bewiesen, die Kontakte mit der Region Podbořany beweisen vereinzelte steinerne Geräte im Duppauer Gebirge, ebenso gab es Kontakte mit der Region Plzeň vom Süden aus entlang des Flusses Střela und Baches Kosový potok.

Žirovice, Dolnice, Střížov (Cheb): Von allen drei Katastern werden kleine nicht verzierte Scherben erwähnt, die nach dem Material als neolithisch bewertet werden (*Šebesta 1976*). Der LnK-Scherbe (*Plesl 1958, Abb. 2: 7*) kommt nicht aus Žirovice, sondern aus Tašovice. Alle drei Fundstellen kann man nur mit Reserve als neolithisch bezeichnen, d.h. mit der Voraussetzung, dass wir sie nur nach dem Material einiger atypischer Scherben chronologisch einreihen vermögen. Wir schließen nicht aus, dass sie erst aus dem Äneolithikum kommen.

Zusammenfassung: Den erreichbaren Daten nach wurden im Kreis Karlovy Vary nur zwei Fundstellen mit Linearkeramik (Dalovice und Tašovice) dokumentiert, eine mit Stichbandkeramik (Lázně Kynžvart) und eine, höchstens drei in der Region Cheb (Žirovice, Dolnice, Střížov), die man als neolithisch oder äneolithisch bezeichnen könnte. Außerdem wurden aus mehr als 17 Ortschaften vereinzelte neolithische oder äneolithische geschliffene steinerne Werkzeuge gewonnen (*Hereit 2000*). Aus diesem Grund können wir die ganze Region Oberes Egertal nicht unter die selbstständigen neolithischen Siedlungsregionen zählen, sondern wir bewerten sie als ein wichtiges Durchgangsgebiet, über das eine Fernstraße Böhmen mit dem Westen, mit Oberfranken und dem Maingebiet verband. Kurzzeitige Lokalitäten direkt an der Eger und vereinzelte steinerne Werkzeuge, besonders in der Region des Duppauer Gebirges, markieren diese Strecke.